

Samfunnsregnskap for gatelagene 2024
– med gevinster for pårørende

Et bedre liv med flere dager uten rus

oslo**economics**

Tittel: Et bedre liv med flere dager uten rus

Utarbeidet av: Oslo Economics

Oppdragsgiver: Fotballstiftelsen

Publisert: September 2024

Rapportnummer: 2024-72

Kontaktperson: Erik Magnus Sæther / Partner, Oslo Economics

E-post: ems@osloeconomics.no

Tel: 940 58 192

Kontaktperson: Arne Knoph / Daglig leder, Fotballstiftelsen

E-post: arne.knoph@fotballstiftelsen.no

Tel: 970 57 400

Foto/illustrasjon forside: Fotballstiftelsen

Innhold

Forord	4
Sammendrag	5
1. Ønske om å belyse virkninger av gatelagsmodellen	7
1.1 Om samfunnsregnskap	7
2. Gatelagsmodellen	9
2.1 Hva er gatelagene?	9
2.2 Utbredelse og utvikling	10
2.3 Gatelagsjentene	11
2.4 Samskaping – Fotballstiftelsen, klubb, NAV og kommune	11
3. Trening – samhold, mestring og rusfrie timer	13
3.1 Samhold og tilhørighet	13
3.2 Mestringsfølelse på trening	14
3.3 Struktur og rammer med en klar målsetning	14
4. Dugnad – en givende forpliktelse	17
4.1 Spillerne tilfører klubbene merverdi	17
4.2 Dugnad fører til inkludering og tilhørighet	18
4.3 Frivillige bidrar til gatelagene	18
5. Arbeidstrening – et steg mot overgang til arbeid	19
5.1 Gatelagene legger til rette for arbeidstrening	19
5.2 Gatelagene bidrar til tilpasset oppfølging av spillere	20
6. Pårørende – store gevinster for de nærmeste	21
6.1 Belastningen for pårørende er stor	21
6.2 Gatelagene gir også store fordeler for pårørende	21
7. Gevinster ved gatelagsmodellen	23
7.1 Hva måler vi?	23
7.2 Samfunnsøkonomiske gevinster	23
8. Potensial for besparelser gjennom gatelagsmodellen	25
8.1 Potensial for gevinster gjennom gatelagsmodellen	25
8.2 Uforutsigbar finansiering skaper usikre rammebetingelser	25
8.3 Ønske om videre utvidet samarbeid med eksterne partnere	26
8.4 Behov for tett samarbeid mellom kommune og NAV	26
Vedlegg: Metode	27
Referanser	30

Forord

Det første gatelaget i norske fotballklubber ble etablert i 2011. Etter at Fotballstiftelsen så dagens lys i 2015, har satsingen blitt landsomfattende, og bare de fire siste årene er aktiviteten tredoblet.

I dag aktiviserer Fotballstiftelsens 31 gatelag treninger for et stadig økende antall mennesker med rusutfordringer. Rundt disse organiseres sosiale aktiviteter, fengselsprosjekter og ikke minst arbeidstrening i samarbeid med NAV og kommune. Gjennom inkluderende fellesskap, trygge rammer og positiv aktivitet skapes mestring og motivasjon til å ta nye steg langt utenfor banen. Og med fotballens sterke samfunnsposisjon og klubbenes unike, inkluderende kraft åpnes helt nye muligheter. Bare i 2023 var 1 443 spillere registrert på trening – av dem kom hele 286 over i lønnet arbeid, skole og arbeidstrening.

Dette har naturlig nok store gevinster. Verdien for den enkelte og familien rundt er like fantastisk som den er stor, men hva er den samfunnsøkonomiske gevinsten av tusenvis av rusfrie timer og at så mange lykkes i overgangen til arbeid og skole?

I fjor utviklet Oslo Economics tidenes første samfunnsregnskap for Fotballstiftelsen og gatelagene i norske fotballklubber. Årets rapport er utvidet – og summeres med en betydelig økning i samfunnsøkonomisk gevinst. Dette både fordi veksten i antall lag og aktiviteter er ytterligere økt, og fordi betydningen for pårørende i år er inkludert.

Utfordringene innen rus og utenforskap er store. Vi håper denne rapporten kan inspirere, slik at flere kan få «Et bedre liv med flere dager uten rus».

*Arne Knoph
Daglig leder, Fotballstiftelsen*

*Erik Magnus Sæther
Partner, Oslo Economics*

Sammendrag

Gatelagene er et tilbud med fotball som virkemiddel for å gi personer med rusmiddelutfordringer et bedre liv med flere dager uten rus. Gatelagsmodellen har vist seg å være en effektiv tilnærming og vurderes som en suksesshistorie innenfor rusfeltet, med sin samskaping mellom fotballen, kommune, NAV og andre aktører i lokalsamfunnet.

Gatelagene er et lavterskeltilbud med flere ukentlige fotballtreninger på faste tidspunkter på dagtid. Tilbudet er for personer over 18 år som har eller har hatt rusutfordringer. Det eneste kravet for å delta er å være nykter på trening. Tilbudet fungerer godt på veien mot å bli rusfri og som et ettervernstilbud.

Personer med rusutfordringer har ofte krevende liv. Mange har vært i barnevernet og har ustabile familierelasjoner. Flere er hjemløse, og psykiske lidelser som angst, depresjon og psykoselidelser er sterkt overrepresentert. Gatelagene eksisterer for å gi disse en bedre livssituasjon.

Et viktig aspekt ved gatelagsmodellen er samskaping mellom klubben, Fotballstiftelsen, NAV og kommunen. I tillegg involveres andre organisasjoner på rusfeltet og miljøet rundt klubben. For eksempel en lokal virksomhet som er sponsor og kan gi både arbeidstrening og lønnet arbeid.

Stadig flere spillere

Tallene på antall gatelag og spillere fortsetter å øke. I 2023 deltok 1 443 spillere på treninger og per august 2024 er det 31 gatelag, fordelt fra Tromsø i nord til Kristiansand i sør. Alle eliteserieklassene er blant disse. Årets Nasjonale turnering var rekordstor, og ble arrangert på Aspmyra stadion i Bodø.

Trening – samhold, mestring og rusfrie timer

Treningene er en arena som gir spillerne en opplevelse av samhold og tilhørighet. Samholdet skapes gjennom å være en del av et lag og et fellesskap som har opplevd mange av de samme utfordringene. Gjennom regelmessige treninger kan spillerne oppleve mestring. Noen opplever mestring ved å bli bedre på fotballbanen, mens andre opplever mestring ved å ha overkommet angst og klart å møte opp på trening. For mange er det en prestasjon i seg selv å møte opp rusfri på trening. Felles er at følelsen av mestring bygger selvtillit og positive opplevelser som spillerne tar med seg videre i hverdagen.

Deltakelse på faste treninger skaper tydelige rammer og struktur for spillerne, noe som er avgjørende for hverdagsmestring. Kravet om rusfrihet ved oppmøtet gir en konkret målsetting, og den etablerte strukturen gjennom treningene bidrar til stabilitet i hverdagen. Dette er avgjørende momenter i bedringsprosessen. Flere rusfrie timer gir spillerne et verdifullt grunnlag for en varig rusfri tilværelse.

Figur 1-1: Samfunnsøkonomiske gevinster

Dugnad – en givende forpliktelse

Norsk idrett er tuftet på dugnad og frivillighet. Dette gjelder også for gatelagene. Både frivillige rundt klubben og spillerne selv legger ned dugnadsinnsats. Frivillige rundt gatelagene utgjør en sentral rolle i den daglige driften, ved å legge til rette for at spillerne har et velorganisert lag å komme til. Spillernes dugnadsarbeid kan inkludere oppgaver som å klargjøre stadion, bidra som parkeringsvakter og publikumsverter eller drive kiosken under A-lagets hjemmekamper. I tillegg kan spillerne utføre enkeltjobber hos samarbeidspartnere i lokalmiljøet, som vedproduksjon, gartnertjenester og enklere snekkerarbeid. Denne innsatsen er verdifull for spillerne, da den ikke bare bidrar til lagkassen eller klubben, men også gir en følelse av inkludering og tilhørighet.

Arbeidstrening – et steg mot overgang til arbeid

Selv om gatelagene ikke først og fremst er et arbeidsmarkedstiltak, bidrar aktivitetene til å ruste spillerne for å klare overgangen til arbeid. Spillerne får praktisk arbeidserfaring, verdifulle referanser og lærer å knytte kontakter. Gjennom kravet om å møte rusfri på aktivitetene, blir spillerne eksponert for kravene som stilles i arbeidslivet og utdanning.

Klubbene, med sine stadionbygg og klubbhus, er en gode arena for slike tiltak. Klubbene har også mange gode samarbeidspartnere som kan bidra til trygg, effektiv og god arbeidstrening. Et svært viktig aspekt for overgangen til arbeid er at gatelagsmodellen bidrar til samskaping mellom Fotballstiftelsen, klubben og NAV/kommunen. Spillerne får mulighet til mer formell arbeidstrening gjennom NAV og avtaler med klubbens lokale samarbeidspartnere. I tillegg har stadig flere av klubbene egne avtaler med arbeidsmarkedsbedrifter.

I løpet av 2023 kom 143 spillere ut i lønnet arbeid, 35 spillere startet på skole eller utdanning, og 108 spillere begynte med formell arbeidstrening. Totalt utgjorde dette 286 positive «overganger».

Pårørende – en bedre hverdag når deres nære får et nytt liv

Å være pårørende til rusavhengige er krevende, med konstant bekymring og utrygghet. Pårørende forteller at de bekymrer seg da de ikke vet hvor deres nære oppholder seg eller sover om natten. I tillegg kan de være gjenstand for trusler, vold og helseskade fra deres nære. Tyveri og skadeverk på eiendeler er også noe mange opplever. Flere pårørende hjelper til økonomisk ved å betale opphold, narkotikagjeld og andre finansielle krav. Pårørende bruker ikke bare mye av sin fritid på å hjelpe sine nære, men det går også utover deres arbeidshverdag og konsentrasjonsevnen.

For pårørende letter noe av denne bekymringen når deres nære aktivt deltar på et gatelag. Man er trygg på at den nære har et sted å gå til i form av gatelagstreninger og får nye venner på og rundt laget som gjør det lettere å redusere bruken av rus eller bli rusfri. For sin egen del forteller pårørende at det er lettere å prestere i hverdagen, både på jobb og sosialt, når en i nær relasjon blir rusfri. De får bedre konsentrasjon i jobben, det er mindre behov for sykemelding og helsetjenester og de har mer tid til å tenke på andre ting, som å følge opp barn og partner, være med venner og ha hobbyer.

Betydelige samfunnsøkonomiske gevinster

Den største prissatte gevinsten kommer som følge av bedret helse og økt levetid, slik dette verdsettes i helseøkonomiske veiledere, anslått til 328 millioner kroner årlig. Deretter følger reduserte kostnader i helsetjenesten og rusomsorgen anslått til 66 millioner kroner, etterfulgt av økt verdiskapning som følge av utdanning og arbeid, anslått til 50 millioner kroner. Sparte kostnader i politiet, domstolene og kriminalomsorgen prissettes til 36 millioner kroner årlig, reduserte skattefinansieringskostnader til 21 millioner kroner og verdien av dugnadsarbeidet til 9 millioner kroner. I samfunnsregnskapet for gatelagene i 2024 har vi inkludert prissetting av samfunnsøkonomiske gevinster knyttet til spillernes pårørende, som utgjør totalt 127 millioner kroner. Anslagene er ikke eksakte, men synliggjør den store byrden av rus og psykisk lidelser og dermed verdien av tiltak.

Med disse forutsetningene blir de samlede årlige samfunnsøkonomiske gevinstene om lag 638 millioner kroner i nåverdi, slik vist i Figur 1-1. I tillegg kommer ikke-prissatte gevinster som mestring og tilhørighet for spillere, samt gevinster for lokalsamfunnet.

Stort potensial for ytterligere gevinster fra gatelagenes aktiviteter

Gatelagsmodellen viser imponerende resultater, og gjennom samskaping mellom Fotballstiftelsen, klubben og NAV/kommunen kan modellen bidra til å spare samfunnet for store kostnader. Antallet gatelagsspillere i 2023 er flere enn noensinne. Samtidig tyder antallet TSB-pasienter på at det fortsatt er mange personer med rusutfordringer som ikke har vært innom gatelagene. Vår vurdering er at gatelagsmodellen er et tilbud med store samfunnsøkonomiske gevinster og en effektiv inngang til behandlingsapparatet.

1. Ønske om å belyse virkninger av gatelagsmodellen

Samfunnsregnskapet gir en systematisk fremstilling av virkningene av gatelagsmodellen og samarbeidende tiltak for spillerne og samfunnet.

1.1 Om samfunnsregnskap

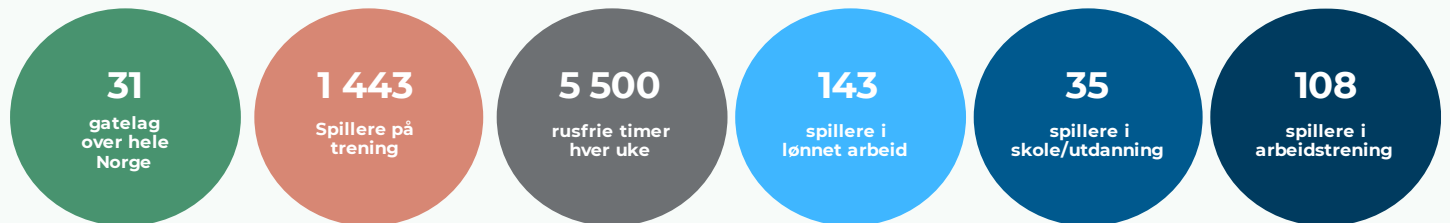
Det er ikke lett å prissette liv, helse, mestring og vennskap. Ved hjelp av forskningslitteratur, spillerundersøkelsen blant gatelagsspillere, klubbundersøkelsen, intervjuer og nøkkeltall fra offentlige veiledere har vi likevel forsøkt å tallfeste ikke bare antall spillere og treninger, men også samfunnsøkonomisk nytte av gatelagsmodellen. Nytt av året er prissetting av gevinster for pårørende.

Av forskningslitteratur er to artikler sentrale: Recovery på banen – Gatelag som samskapende

sosial innovasjon i norske kommuner (Kobro, Borg, B, & Vike, 2019) og Gatelagsfotball som Recovery på banen – «Verdens beste ettervern?» (Thompson, Knutsen, Johansen, Borg, & Karlsson, 2019)

I gevinstestimaterne er det metodisk utfordrende å skille gatelagens bidrag fra betydningen av annet arbeid i hjelpeapparatet. Personene som deltar på gatelagene mottar gjerne hjelp fra helsetjenesten, NAV, kommune og mer. Våre estimater er derfor ikke et forsøk på å isolere gevinstene som en følge av gatelagens virksomhet, men heller en sammenfatning av positive gevinster assosiert med gatelagsmodellen. Fotballen gir en vei inn hjelpeapparatet, for en gruppe mennesker som mange har gitt opp.

Figur 1-1: Nøkkeltall for gatelagene

Kilde: Klubbundersøkelsen 2023

«Fra et samfunnsperspektiv er gatelagene veldig god rusrehabilitering. Klubbene er stolte av gatelagene. Engasjementet er reelt og ekte»

Lise Klaveness, president i Norges fotballforbund Foto: NFF

«Er det ikke paven som sa at av alle uviktige ting er fotballen det viktigste. Og jeg mener fotballen er veldig viktig.»

Jonas Gahr Støre, statsminister, besøk hos KFUMs gatelag høsten 2023 Foto: Sigve Mejdal, NPGJ

To generasjoner Lerstein: om støtte, fotball og veien tilbake

Intervju med Are Lerstein, tidligere gatelagsspiller i Asker og styremedlem Fotballstiftelsen og Frode Lerstein, politiker og pårørende

I over 25 år har Are kjempet mot rusavhengighet, med foreldre som aldri ga opp på sidelinjen. Are beskriver sin bakgrunn uten å forskjønne situasjonen:

- Jeg er vel det man kan kalle for en god gammel røver. Jeg har levd et langt liv. I 27 år som en flekk på fasaden som skulle vært ren. Som det man kan definere som tung rusavhengig, sprøytenarkoman, til tider bostedsløs, inn og ut av fengsler og institusjoner i mange år.

Faren Frode var en av initiativtakerne til å starte gatelaget i Asker. Frode forklarer hvordan støtten fra kommunen var avgjørende for å få laget i gang, han satt på den tiden i kommunestyret i Asker. Ideen var å skape et fristed for rusavhengige hvor de flere ganger i uken kunne spille fotball og glemme alt annet.

Mestring, mening og sunne relasjoner

Are peker på mestring, mening og sunne relasjoner som nøkkelkomponenter i tilfriskningsprosessen. Han beskriver det som en enkel løsning, men vanskelig å legge til rette for.

- Ikke bare det å mestre fotballen, men det å få rutiner i hverdagen. Det å mestre det man står i, disse følelsesmessige utfordringene man gjerne har ruset seg vekk fra eller flyktet vekk fra, og det å kunne være i en trygg og sosial arena der man kan tørre å være seg selv er det mye mestring i.

Belastning for pårørende

Både Frode og hans kone har kjent på kroppen hva det vil si å være pårørende til en rusavhengig.

- De verste årene, da vi ikke visste hvor Are sov eller overnattet, kjørte jeg sikkert 70-80 tusen kilometer rundt i Oslo-området for å plukke ham opp. Jeg

betalte krav, inkasso, og til og med gjeld på narkotika. Jeg sa en gang for moro skyld til skattevesenet at jeg hadde utgifter på kanskje 100 000 i året, hvorfor får jeg ikke fradrag for det? Det var selvfølgelig helt uaktuelt, forteller han.

Frode påpeker at pårørende kan bruke mye penger på den rusavhengige, noe som kan slite på familierelasjoner og kan føre til brudd på grunn av skam og usikkerhet om håndtering.

- Det blir ofte til at alt i familien dreier seg om den rusavhengige, og søsken kan derfor føle seg tilsidesatt. Vi prøvde å unngå det, men det kan være vanskelig, innrømmer Frode.

Frode peker også på manglende tilbud til pårørende når det skjer rusrelaterte dødsfall.

- Hvis en vanlig gutt i Asker drukner, kommer det kriseteam og prest til skoler og familier. Men hvis noen av vennene til Are tar overdose, er det ingen som tilbyr hjelp. Selvfølgelig skal det være samme tilbud, sier Frode.

Are forteller hvordan faren Frode har vært en ufattelig viktig støttespiller for ham, og hvordan faren har strekt seg langt for å hjelpe han.

- Han har vært alt fra jurist til taxisjåfør. Jeg husker at ruskonsultene nesten ikke turte ta telefonen da han ringte, for han ga seg aldri. Det at han aldri ga seg, er jeg utrolig takknemlig for.

En viktig brikke i rehabiliteringsprosessen

Frode understreker at gatelaget bare er ett eller to steg på veien til en rusfri tilværelse.

- Gatelaget kan gjøre at spilleren begynner å tenke litt nytt og se at det er gøy å ha venner, og møtes. Men det er alltid den rusavhengige selv som gjør seg rusfri, ingen andre, avslutter han.

For Are har gatelaget betydd alt, selv om han ikke kan si at det var det ene tiltaket som fungerte alene. Han beskriver hvordan gatelaget har vært en brikke som en del av mye mer.

- Det gatelaget har bidratt til, er at jeg har fått personlige vekst gjennom samhold og aktiviteter.

Det nye A4-livet

Etter mer enn ti år som rusfri er Are nå grunnlegger av Stiftelsen Medvandrerne, har fast jobb og er styremedlem i Fotballstiftelsen. Han har nå samboer, to bonusdøtre og hus.

- Jeg lever det livet jeg sa at jeg aldri skulle leve. Jeg lever et A4-liv, nå mangler jeg bare hund, avslutter Are.

Foto: Ådne Jensen Birkeland, Fotballstiftelsen

2. Gatelagsmodellen

Gatelagene er et lavterskeltilbud for personer som har eller har hatt en utfordring knyttet til rus. Lagene tilbyr flere fotballtreninger på faste tidspunkter hver uke. Det stilles kun krav om at spillerne møter rusfrie på trening.

2.1 Hva er gatelagene?

Hovedformålet med lagene er å gi personer med utfordringer knyttet til rus en arena for både sportslig og personlig utvikling. Det er lokale tilpasninger i hvordan gatelagene opererer, men et fellestrekk er at lagene samarbeider tett med aktører utenfor klubbene, ikke minst de offentlige rustjenestene.

Hovedmålet med aktivitetene er å bidra til et bedre liv for spillerne og å redusere bruk av rus. Dette oppnår de gjennom

- fysisk aktivitet
- samhold
- mestring
- inkludering
- trygghet

Klubbene tilbyr fotballtrening ledet av kvalifiserte fotballtrenere og ledere. Treningen foregår hovedsakelig på dagtid, og sammen med treningene serveres det alltid et måltid. Dette gir spillerne en meningsfylt aktivitet å gå til. I tillegg til

Figur 2-2: Antall klubber i perioden 2019-2024

Kilde: Fotballstiftelsens klubbundersøkelser

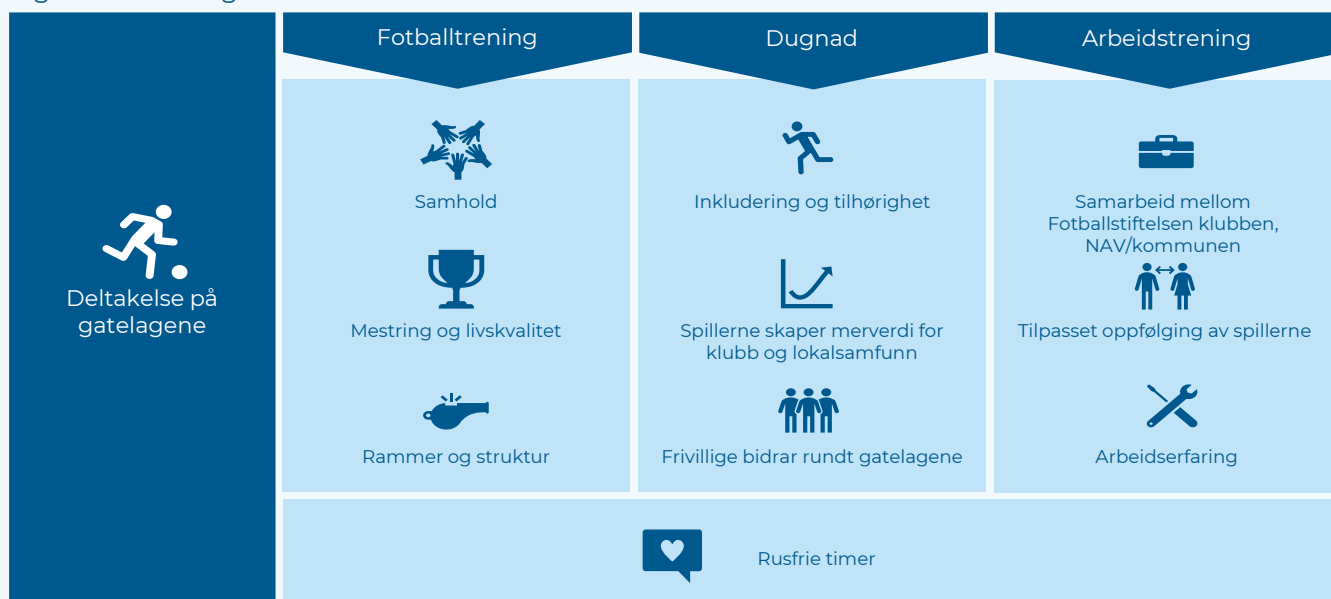
trening deltar gatelagene i regionale og nasjonale turneringer med andre gatelag.

Gatelagene gjennomfører ofte dugnad i samarbeid med klubben eller lokalt næringsliv. Gjennom tett samarbeid med NAV og kommune tilbys arbeids- trening, CV-hjelp og andre virkemidler for å hjelpe den som ønsker og er egnet til å komme ut i arbeid eller utdanning.

«Alle heier på gatelagene, det er umulig å ikke like det.»

Ørjan Berg, tidligere landslagsspiller og leder for samfunnsavdeling Bodø/Glimt

Figur 2-1: Gatelagens aktiviteter

Hvem er gatelagsspilleren?

Gatelagsspillerne er personer over 18 år, både kvinner og menn, med en eller annen form for rusutfordring. Dette kan være alt fra aktive rusbrukere til personer som har blitt rusfrie, men som sliter med å komme tilbake til samfunnet.

Gatelagsspillerens utfordringer er derfor forskjellige både i omfang og art. Mange har hatt en vanskelig barndom og ustabile familieforhold. Psykiske lidelser som angst, depresjon, personlighetslidelser og psykoselidelser er også vanlig for personer med rusutfordringer. Statistikk fra FHI (2018) viser at så mange som 9 av 10 pasienter i tverrfaglig spesialisert rusbehandling (TSB) har en psykisk lidelse.

Da gatelagene startet opp var hovedvekten av spillerne godt voksne med langvarige rusutfordringer. De siste årene har imidlertid flere yngre personer med rusutfordringer kommet til. Det største antallet av gatelagsspillere er i aldersgruppen 30-39 år. Til sammen utgjør spillerne under 40 år 65 prosent av det totale antall spillere.

I 2023 var 88 prosent av spillerne menn. Samtidig øker andelen kvinner – noe som forsterkes gjennom en egen satsing, Gatelagsjentene.

Rekrutteringen av spillerne skjer på flere ulike arenaer. Den største andelen, omtrent en fjerdedel, rekrutteres gjennom spillerens nettverk. Dette kommer frem i de årlige klubbundersøkelsene for årene 2019-2023. Resten rekrutteres gjennom institusjoner som NAV, kommunens rustjeneste, behandlingstilbud og kriminalomsorgen.

Spillerne kan tilhøre gatelagene så lenge de ønsker og har behov for det. Ofte slutter deltagelsen hvis spilleren går videre til jobb eller utdanning. Enkelte klubber, som for eksempel Bodø/Glimt, har imidlertid opprettet et ettervernslag. Dette laget har treninger på kveldstid, som gjør det mulig å fortsette etter man har gått ut i jobb eller utdanning. Andre steder tilpasses jobb til gatelagsøktene, eller at de beholder tilknytningen gjennom deltagelse på andre aktiviteter i klubben – som gatelagets sosiale aktiviteter og/eller dugnader på A-lagskamper.

2.2 Utbredelse og utvikling

Det særnorske ved gatelagene er at de drives som integrerte lag i toppfotballklubber. Dette gjør den norske gatelagsmodellen unik i verdensammenheng. Det første gatelaget ble startet av Fredrikstad Fotballklubb i 2011. I dag organiserer Fotballstiftelsen 31 gatelag i store

Jentesatsing på Sandefjords gatelag

Kirvil Paulsen og Carmen Anette Lilleng, spillere på Sandefjords gatelag

Sandefjords gatelag ble etablert høsten 2015. Fire år senere møtte Kirvil Paulsen opp på trening som eneste kvinnelige spiller på laget. Hun er i dag målvakt for Sandefjord.

- Laget trente i Bugårdsparken, 300 meter fra der jeg bor. Jeg begynte å gå tur i området da de trente – henge litt i buskene der. Da tenkte jeg at jeg måtte prøve meg. På første treninga klarte jeg å dribble så mange av guttene, at både de og jeg ble overraska. Det var så gøy, at jeg kom på en trening til.

Det skulle ta tre år til før neste kvinne dukket opp. Kirvil forteller at hun ble tatt godt imot av gutta og trivdes som eneste kvinne på laget, men at det også har vært fint å få inn noen flere gatelagsjenter. Å være alene om å skulle inn i damegarderoben etter trening kan være ensomt. Carmen Anette Lilleng kom på første trening i fjor høst. Det var en avisartikkel som gjorde at hun tok steget inn i laget.

- Jeg er frivillig i Røde Kors, også begynte Kirvil litt der. Men det var faktisk avisartikkelen i NRK med deg i september som gjorde at jeg fikk ut fingeren og sendte melding.

Økt satsing på gatelagsjentene

Sandefjord har økt satsingen på å rekruttere kvinner de siste årene. Et tiltak har vært å ha egne treninger for kvinner en dag i uken. Da er det ikke fotball på programmet, men diverse andre aktiviteter.

- Vi gjør andre aktiviteter som bowling og sånt. Vi spiller ofte mot trenerne, men de pleier å vinne. Og når vi prøver å finne ting treneren vår Roger ikke kan vinne i, da vil de ikke være med. Dart for eksempel, forteller Kirvil.

- Synkronsvømming, skyter Carmen inn.

Det er med andre ord ikke bare fotballen som gjør at de to damene stadig kommer tilbake til trening.

- Det er mye mer enn bare fotball, men det vet man ikke før man begynner. Samholdet og dugnader, forteller Carmen

- Tilhørigheten har vært det viktigste for meg, fortsetter Kirvil. Jeg påstår at gatelaget har reddet livet mitt. Jeg skal bli eldste dama som spiller på et gatelag, om så jeg må løpe med rullator utpå der.

Foto: Privat

klubber rundt om i Norge. Samtlige klubber i Eliteserien i 2024 er representert blant dem.

Flere klubber og kommuner ønsker å opprette lag, og antallet spillere er i kraftig vekst. Alle gatelagene er organisert under Fotball-stiftelsen, som ble etablert i 2015 med formål å gi faglig og økonomisk støtte til fotballklubber som driver gatelag.

Fotballstiftelsen og gatelagene fortsetter å slå egne rekorder når det gjelder antall lag og spillere. I 2023 deltok til sammen 1 443 personer på gatelags-trening. Dette er en økning fra 1 171 personer i 2022. I snitt møtte opp mot 600 spillere på trening hver uke.

Tilhørende prosjekter

Rundt den faste aktiviteten er det etablert flere prosjekter som har til hensikt å både videreutvikle kvaliteten i satsingen, utvide tilbudet og bistå den enkelte spiller på veien mot et rusfritt liv:

- **Fra soning til scoring** forsøker å etablere gode overganger for innsatte i soningsinstitusjoner til gatelagene.
- **Gatelagsjentene** har mål om å rekruttere flere kvinner til lagene.
- **Gatelagsrekruttene** er et prosjekt i samarbeid med Sparebankstiftelsen DNB, som har til hensikt å etablere nye lag og å forsterke eksisterende lag gjennom å trygge nye spillere.
- **Gatelagsweben** er en heldigital møteplass som ble utviklet under pandemien. Under nedstengingen ble det tilbud interaktive aktiviteter hver uke.
- **Gatelagene redder liv** er et førstehjelps-prosjekt der alle spillere og bidragsyter skal få grunnleggende opplæring i hjerte- og lungeredning og førstehjelp.

«Her drev vi med samskaping før ordet var funnet opp.»

Lene Conradi, ordfører i Asker, på gateslagets 10-årsjubileum.
Foto: Høyre.no

I tillegg arrangeres det aktiviteter rettet mot spillerne og deres barn, gjennom blant annet prosjektet:

- **Aktivitet/møteplasser for gatelagsfamilien,** har som mål at spillerne kan invitere barn og familie til positive opplevelser de ellers ikke hadde hatt muligheten til å delta i.

2.3 Gatelagsjentene

Gatelagsjentene ble startet som et pilotprosjekt i 2022 med målsetning om å rekruttere flere kvinner til gatelagene. Blant tiltakene som har blitt iverksatt i flere klubber, er økt kvinnerepresentasjon i ledelsen rundt lagene, egne treninger og aktivitet dager spesielt tilpasset kvinner.

Figur 2-2: Kjønnfordeling på gatelagene i 2023

Kilde: Klubbundersøkelsen 2023

Rusmiddelbruk er mer utbredt blant menn, og forskjellene blir tydeligere ved mer intens og regelmessig bruk av narkotika. Tall fra FHI (2024) viser at 70 prosent av dem som mottar hjelp knyttet til rusutfordringer er menn.

Prosjektet har ført til økt bevissthet rundt kjønnsspesifikke utfordringer innen rusbehandling og rehabilitering. Ved å tilby et skreddersydd opplegg for kvinner, anerkjennes det at kvinner kan ha andre behov og barrierer for deltakelse enn menn.

2.4 Samskaping – Fotballstiftelsen, klubb, NAV og kommune

Gatelagene er et eksempel på sosial samskaping. Samskaping kan forstås som at det offentlige og private og/eller sivile aktører arbeider sammen gjennom å dele kunnskap og ressurser med hverandre (Røiseland & Lo, 2019). Det er klubbene som organiserer aktiviteten i gatelagene, men dette skjer i tett samarbeid med Fotballstiftelse, NAV og kommunen.

Klubbene

Det er hovedsakelig klubbene selv som tar initiativ til å starte et gatelag – dette gjennom en prosess godt hjulpet av Fotballstiftelsen og ofte med råd og innspill fra etablerte gatelagsklubber. Gatelagene er en integrert del av klubben fra starten og spillerne omgås gjerne A-lagsspillere på treningsfeltet. Klubben jobber også aktivt opp mot sine samarbeidspartnere og sponsorer, spesielt i forbindelse med å hjelpe spillere ut i jobb.

Kommune og NAV

Gatelagene organiserer samarbeidet med NAV og kommune på ulike måter. Mange av lagene har faste ruskonsulenter, ofte ansatt i NAV eller kommune, på treningene. Disse er med når lagene møtes før trening og følger opp spillerne i deres utvikling utenom fotballen. Mange steder er samarbeidet med kommunen tett, eksempelvis ved at kommunen aktivt rekrutterer spillere til gatelagene, eller at klubbene og NAV samarbeider om å tilby arbeidstrening og finne arbeidsgivere.

Fotballstiftelsen

Fotballstiftelsen ble etablert i 2015 og støtter gatelagsklubbene finansielt, faglig og bidrar med å arrangere turneringer og treff, slik som faglige samlinger for trenere og ledere. Stiftelsen

finansierer og administrerer også tilhørende prosjekter. I opprettelsesfasen hos gatelagene bidrar Fotballstiftelsen med informasjon, å sikre økonomisk støtte samt annen praktisk hjelp. Fotballstiftelsen har et krav om at klubben oppretter et konkret samarbeid med det offentlige, og bistår i dette arbeidet.

For å opprettholde og utvide aktivitetsnivået, estimerer Fotballstiftelsen et årlig budsjettbehov på omkring 28 millioner kroner. Behovet er reelt sett enda høyere. Dette skyldes at stadig flere spillere ønsker å spille på gatelag og flere klubber ønsker hjelp til å starte opp. Stiftelsen arbeider aktivt med å sikre finansiering utover de viktige offentlige bidragene og å styrke gatelagenes lokale forankring. I august 2023 mottok stiftelsen 18,9 millioner kroner i tilskudd via Helsedirektoratet. Kronebeløpet er høyere enn tidligere, men økningen kompenserer ikke fullt ut for pris- og kostnadsveksten. Regnskapet for 2023 viste inntekter på 24,9 millioner kroner og utgifter på 25,3 millioner kroner, med et underskudd dekket av oppsparte midler. Fotballstiftelsen mistet sin øremerkede bevilgning i statsbudsjettet for 2023, som skapte usikkerhet og forsinkelser for både nye og eksisterende gatelag. Det er fra 2024 gitt flerårig tilskudd fra Helsedirektoratet.

Figur 2-3: Oversikt over gatelagene

3. Trening – samhold, mestring og rusfrie timer

Kjerneaktiviteten i gatelagene er de ukentlige treningene. I tillegg til fysisk aktivitet og mestring på banen, blir treningene en arena der spillerne får hjelp til å mestre livet.

I gatelagene brukes fotballtreningene som et verktøy for å hjelpe spillerne med å takle rusutfordringer. Lagfølelse og samhold er avgjørende for at et fotballag skal fungere, både på og utenfor banen. Etter hvert som spillere møter regelmessig på trening med gatelaget, er tanken at de får opplevelser og utvikler egenskaper som gjør dem bedre egnet til å mestre egne liv. Samhold, struktur og mestring utvikles på og rundt treningene, men kan gi effekter langt utover det som skjer på banen.

Gatelagene har vanligvis tre treninger i uken, med noen lokale variasjoner. Mange klubber tilbyr henteordninger slik at spillerne enkelt kan delta.

En typisk treningsdag begynner rundt klokken 09:15 med transport for de som trenger det. Dagen starter ofte med en kaffekopp og en prat på stadion. Noen steder serveres mat også før trening. I garderoben venter treningstøy fra klubben i spillerens foretrukne størrelse – og samme modell som klubbens øvrige lag bruker. De faste spillerne får egne fotballsko, mens andre kan låne ved behov.

Når alle har skiftet, starter treningen som er tilpasset alle deltakernes nivå. Treningsøktene består av oppvarming, teknikkøvelser, kamp og straffekonkurranser. Etter trening kan spillerne dusje i garderoben, hvor både håndklær og såpe er tilgjengelig.

Etter treningene serveres lunsj. Her kan spillerne ha uformelle samtaler med hverandre, ruskonsulenter, jobbkonsulenter og trenere. Måltidene, både før og etter trening, skaper en trygg ramme for å diskutere utfordringer eller andre aspekter av spillernes liv.

3.1 Samhold og tilhørighet

Personer med rusutfordringer opplever ofte utenforskap og marginalisering. Dermed er tilhørighet til et fellesskap spesielt viktig. Forskning peker også på at resosialisering med storsamfunnet er avgjørende for tilfriskning (Fugletveit & Tonholm, 2010).

I forskningsartikkelen «Gatelag som recovery på banen» (Kobro, Borg, B, & Vike, 2019), som ser på arbeidet i og effekten av fire gatelag, beskriver flere av de intervjuede spillerne et sterkt samhold innenfor rusmiljøene de tidligere tilhørte eller fortsatt tilhører. Gatelagene kan fungere som en erstatning for belastede miljøer. Lagene blir en positiv arena der de føler tilhørighet med andre som også har «stått utenfor». Fellesskapet som gatelagene representerer blir beskrevet som avgjørende for at spillerne ikke oppsøker «gamle» rusmiljøer.

«Jeg er helt sikkert på at hadde det ikke vært for gatelaget ville det vært mye vanskeligere for meg å holde meg rusfri.»

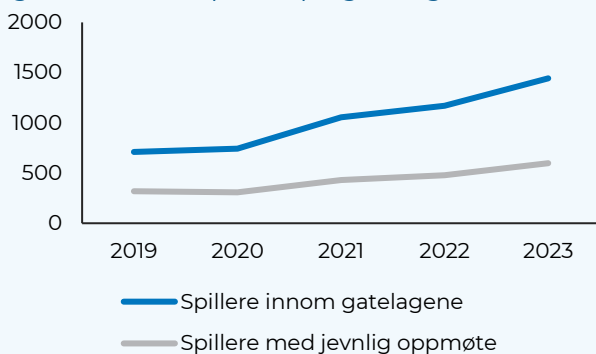
Victor Torrisen, gatelagsspiller på Glimtvis

Samhold i gatelagsfamilien

Samholdet i gatelaget eksisterer på flere nivåer. Nærmest spillerne er fellesskapet i det enkelte gatelag. Dette kommer til uttrykk ved at man blir kontaktet og etterspurt dersom man ikke møter opp. Det settes forventninger til at man deltar i fellesskapet, og til gjengeld gir fellesskapet omsorg og støtte tilbake.

Samholdet strekker seg også nasjonalt gjennom tilknytningen til gatelag over hele landet. Dette blir ekstra synlig når gatelagene møtes til nasjonale turneringer, og deltagerne opplever at de er en del av et stort samhold som går utover deres egen klubb.

Figur 3-1: Antall spillere på gatelagene

Kilde: Fotballstiftelsens klubbundersøkelser

Nasjonal gatelagsturnering

Et årlig høydepunkt er den nasjonale turneringen, der gatelag fra hele landet spiller kamper. Turneringen innebærer også sosiale aktiviteter og underholdningsbankett. I 2024 ble turneringen arrangert på Aspmyra stadion i Bodø. Der var det rekord i antall lag, spillere og kvinner som deltok på turneringen. Bodø/Glimt gir stafettpinnen videre til Viking som sammen med Fotballstiftelsen skal arrangere den nasjonale turneringen i Stavanger i 2025.

Resten av året spiller de fleste av lagene mot hverandre i regionale turneringer og ligaer. Det arrangeres også mange andre mindre turneringer og møteplasser mellom gatelagene. Østlandsligaen har pågått i mange år, hvor 19 av lagene deltar. I 2024 ble SørVest-ligaen etablert, mens det for lagene i Midt- og Nord-Norge blir arrangert regional turnering over to dager.

3.2 Mestringsfølelse på trening

Mestring handler om å kunne håndtere utfordringer i eget liv, men også å ha en følelse av å være til nytte og få til noe. Gjennom deltakelse i gatelagene, er det flere elementer som legger til rette for mestring, både på og utenfor banen.

Spillerundersøkelsen fra 2024 viser at gatelagene skaper et fellesskap for deltakerne. Hele 83 prosent av spillerne sier seg helt eller delvis enige i at de føler seg som en del av klubben. Enda flere, 88 prosent, er helt eller delvis enig i at det er godt samhold på laget. Samlet sett peker dette på en betydelig andel av spillerne opplever et positivt fellesskap i gatelagene. Videre svarer 77 prosent av

respondentene at de er helt eller delvis enig i at gatelagene har gitt dem økt selvtillit. Og hele 88 prosent av spillerne oppgir at de er helt eller delvis enige i at gatelagene bidrar til et mer meningsfullt liv. Dette tyder på at deltakelse i gatelagene kan ha en positiv innvirkning på majoriteten av spillernes hverdag.

3.3 Struktur og rammer med en klar målsetning

Deltakelse på treningene gir rammer og strukturer som kan bidra til en bedre hverdag for spillerne. På sikt kan det også gi ferdighetene som trengs for å gå over i arbeid. Deltakelse på treningene til gatelaget krever at du er rusfri, møter i tide og har på deg riktig utstyr (klubbens identitetsbyggende tøy).

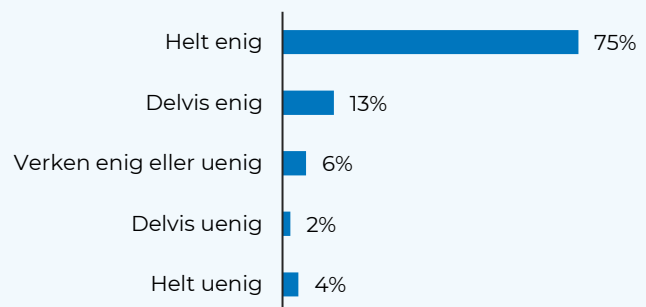
Gatelagenes treninger foregår i hovedsak på dagtid, noe som kan bidra til en hensiktsmessig døgnrytme – og i seg selv bygger opp en rutine og struktur som første skritt på vei mot arbeidslivet.

Viktigheten av tydelige rammer og strukturer for trygghet og livsmestring trekkes frem gjennomgående i intervjuer og i forskningsartikkelen «Gatelag som recovery på banen» (Kobro, Borg, B, & Vike, 2019). Tydelige rammer og strukturer legger klare premisser for det sosiale fellesskapet og senker dermed terskelen for å delta. En gjennomgående holdning som kommer frem blant informantene er at rammene som legges i gatelagene, sammen med opplevelsen av mestring og fellesskap, er helt sentralt for å komme tilbake til et rusfritt liv, og på sikt ut i arbeid. Kravet om rusfrihet ved oppmøte gir deltakerne en tydelig og konkret målsetting. Ved å klare å møte rusfri på trening kan spillerne oppleve økt selvkontroll og mestringsevne. Når denne

Motiverte spillere fra Fredrikstad sitt gatelag under nasjonal turnering i Bodø 2024. Foto: Kent Even Grundstad

Figur 3-2: «Gatelagene bidrar til et mer meningsfullt liv»

Kilde: Spillerundersøkelsen 2024. n = 282

milepælen er nådd, kan veien mot å oppnå flere rusfrie timer oppleves som mer overkommelig (Uldal & Bøckman, 2017). Disse aspektene spiller en avgjørende rolle i bedringsprosessen, kontroll over eget liv er viktig for å oppnå flere rusfrie timer og vedvarende forandring (Helsedirektoratet, 2014).

Ifølge Fotballstiftelsens årsberetning ble det levert 5 500 rusfrie timer hver eneste uke i 2023. Tallet er

stadig økende. 38 prosent av gatelagets spillere oppgir at de ikke ruser seg etter at de begynte på gatelaget. De rusfrie timene er et steg på veien mot en varig endring. Ettervern og vedlikehold er essensielt for å lykkes med avrusning, og gatelagene tilbyr gode rammer for å kunne lykkes med dette.

Intervju med involverte rundt gatelagene

Respekt, forståelse og likeverd

Intervju med Rune Haugan, trener for Sarpsborg 08s gatelag

Våren 2023 var Sarpsborg 08 det eneste Eliteserien-laget uten et gatelag. Rune Haugan tok på seg rollen som trener etter å ha jobbet de siste 30 årene med helse, barnevern, skole og oppvekst. Allerede på første trening møtte 18 spillere opp. Treneren forklarer hvordan laget prioriterer sosial tilhørighet over fotballtekniske kvaliteter.

- Vi har et overordnet fokus på det å møte spillere med respekt, forståelse og likeverd. Dette skal gi spillerne tilhørighet, relasjoner og trygghet i gruppa som skal gi alle en opplevelse av et sosialt fellesskap, forklarer Haugan.

Han fremhever også betydningen av at spillerne har et fast tilbud der de blir sett, hørt og anerkjent.

- Vi har et stort støtteapparat rundt laget og påstår at vi har tid og forutsetninger til å møte hver enkelt ut ifra behov og forutsetninger.

Haugan påpeker at fokuset alltid er på å støtte og heie på hverandre.

- Vi har spillere som får kjenne på anerkjennelse fra medspillere, trener, støtteapparat, klubb og nærmiljø som tidligere har meldt om et tydelig utenforskap, avslutter han.

Foto: Rune Larsen (Bodø/Glimt)

Fotballproffen som bygger fellesskap

Ørjan Berg, tidligere landslagsspiller, nå leder av samfunnsavdeling Bodø/Glimt

Ørjan Berg er dag leder av samfunnsavdelingen til Glimt. Berg er tydelig stolt av den kulturen gatelaget Glimtvis har utviklet.

- Vi så at den kulturen de tok med seg, var dønn lik kulturen på A-laget vårt – som igjen er en kultur som er veldig preget av samhold, og det å være seg sjøl.

Han beskriver den unike dynamikken i garderoben, hvor alle er likestilt og fotball er det samlende temaet.

- Det er noe med det at du sitter i en garderobe som et lag, der alle er like, også prater du om fotball. Det er jo så ufarlig.

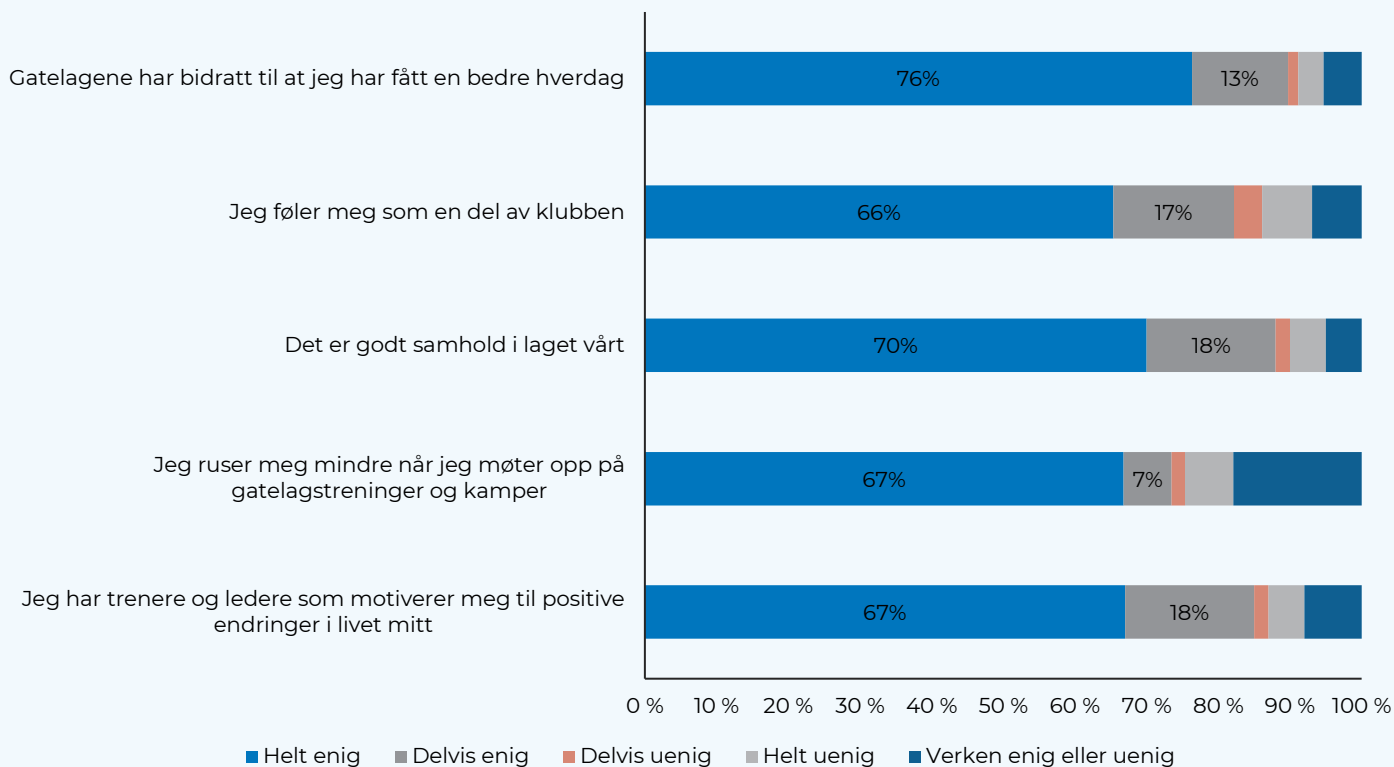
- Du kan jo prate ned Liverpool som jeg alltid gjør, ikke sant. Eller så kan du prate om en pasningsøvelse, legger Berg til.

For Berg er inkludering det viktigste prinsippet, og han mener at ekte inkludering krever mer enn bare ord.

- Og i praksis så betyr det at vi må sentre til alle. Det holder ikke å si det, «ja, vi er glad for at du er med», men så får du ikke en pasning i løpet av en trening. Det går ikke, understreker Berg.

Foto: Rune Larsen (Bodø/Glimt)

Figur 3-3: Spillerundersøkelsen februar 2024

Kilde: Spillerundersøkelsen 2024 (n = 285)

Gatelagene samlet på Keiservarden under nasjonal turnering 2024. Foto: Kent Even Grundstad

4. Dugnad – en givende forpliktelse

Norsk idrett er tuftet på dugnad og frivillighet. Dette gjelder også for gatelagene hvor både frivillige rundt klubben og spillere selv legger ned dugnadstimer. Dugnadsarbeidet tilfører klubbene merverdi og gir spillerne en følelse av inkludering og tilhørighet.

Dugnad omhandler i denne sammenheng både dugnadsarbeidet spillerne deltar på gjennom gatelagene og frivillige rundt klubbene som hjelper til og gir av deres egen tid. Frivilliges dugnadsarbeid omfatter tilrettelegging av trening og andre funksjoner for laget, som organisering av utstyr og måltider.

4.1 Spillerne tilfører klubbene merverdi

Spillernes dugnadsinnsats omfatter et bredt spekter av oppgaver som støtter oppunder driften av klubben de tilhører. Spillerne bidrar med arbeid på stadion når A-laget spiller hjemmekamp, som klargjøring av arena, parkeringsvakter, publikumsverter og drift av kiosker. Spillerne utfører også enkeltjobber hos samarbeidspartnere i lokalmiljøet som vedproduksjon og -salg, gartnertjenester og enklere snekkerarbeid. Betalte dugnader er med på å finansiere aktiviteter og turer, eksempelvis sosiale treningsleirer.

Eksempler på dugnadsarbeid

I Raufoss er flere gatelagsspillere faste bidragsytere under OBOS-kampene. De hjelper til med å rydde og klargjøre stadion før kampene, bistår med vakthold under arrangementene og arbeider i kiosken. Tommy Fyhn, trener for Raufoss gatelag, forteller om en årlig vårdugnad der laget plukker søppel langs veiene i distriktet.

Raufoss har i tillegg en dag dedikert til arbeids- trening, der spillerne produserer ved. Vedprosjektet ble startet i april 2024, og det har allerede blitt lagt ned 300 timer i vedproduksjonen. Initiativet ble iverksatt for å inkludere de som ikke nødvendigvis er interessert i fotball.

På andre siden av Mjøsa drifter gatelaget til HamKam en egen kiosk på stadion under A-lagets hjemmekamper. I tillegg til dette bidrar de med å hjelpe Storhamar håndball med å bytte banedekke før Champions League-kamper og hagearbeid på et eldresenter.

Fra Glimtsupporter til gatelagsspiller

Victor Torrison, gatelagsspiller i Glimtvis

Siden 1972 har Victor Torrison vært en lidenskapelig Bodø/Glimt-supporter. Nå spiller han på ettervernslaget Glimtvis. Etter 40 år med rus var Victor så vidt innom gatelaget i 2017 før han dro i rusbehandling. Da han kom hjem våren 2018, ble han med på laget for fullt.

- Det har virkelig vært en del av min tilfriskning og det å komme tilbake til et normalt liv, og det å ha de faste treningene å gå til og det positive miljøet som er.

Victor trekker frem hvordan nye spillere forandrer seg når de blir en del av gatelaget, og selv om det stilles krav til spillerne, er systemet forankret i positiviteten.

- Er du med så kommer du liksom. Ta ansvar, og ikke minst vise omsorg for hverandre. Det er det fine; samholdet, inkluderingen og det å gi hverandre ros. Vi skal heie på hverandre – og det er vakkert.

- Jeg ser de nye på laget, hvordan selvfølelsen og selvbildet deres vokser. De blir trygge på seg selv. De føler at de blir verdsatt, og satt pris på for akkurat for den de er. Det er så utrolig viktig. Vi blir som en familie på en måte.

Dugnad styrker samholdet

Victor tilbringer mange timer på stadion med både treninger og dugnadsarbeid. Gatelaget bidrar blant annet med dugnadsarbeid på stadion før eliteseriekampene, ved å vaske over setene, og fjerne søppel fra stadion.

- Selv om det er over 8 000 seter på stadion, går arbeidet fint fordi vi synes det er gøy å bidra. Det blir ofte fire timer på stadion, siden publikum slippes inn en time før kamp, sier Victor.

- Det er en veldig fin greie, det styrker også samholdet at vi møtes og har det gøy sammen, avslutter han.

Foto: Rune Larsen (Bodø/Glimt)

I Bodø er Victor Torrisen og hans medspillere aktive bidragsyttere på dugnad under hver hjemmekamp på Aspmyra. I Grimstad har gatelagsspillere til Jerv i hele sommer ryddet søppel i byens gater før folk står opp. Og i Oslo har flere gatelag gått sammen om opp- og nedrigg i tilknytning til Øyafestivalen.

Disse eksemplene illustrer bare noen av de mange måtene gatelagene engasjerer seg i dugnadsarbeid og gir tilbake til sine respektive klubber og lokalsamfunn.

4.2 Dugnad fører til inkludering og tilhørighet

Et sentralt trekk ved den norske gatelagsmodellen er at lagene er en integrert del av toppklubbene. Dugnad er en måte å styrke dette båndet mellom gatelag og klubb.

Tommy Fyhn, trener for Raufoss gatelag, fremhever at særlig for spillere uten fast arbeid blir dugnadsarbeidet en meningsfull måte å strukturere dagen på, og at spillerne aktivt ønsker å gi tilbake til klubben gjennom sin dugnadsinnsats.

Dugnad er mer enn penger til lagkassen eller frivillige arbeidstimer for klubben. Dugnadsarbeid

gir spillerne mulighet til å bidra med noe som oppleves verdifullt. Ikke bare av spillerne selv, men av omverden. Når spillerne driver en kiosk eller gjør fysisk arbeid for et lokalt eldrecenter, får de muligheten til å bidra med noe som anerkjennes av omverden. For personer som i mange tilfeller kommer fra utenforskap, er verdien av å bli sett høy.

«Spillerne føler at de bidrar og deltar i byens stolthet.»

Geir Ådne Lervåg, ruskonsulent i Molde kommune

4.3 Frivillige bidrar til gatelagene

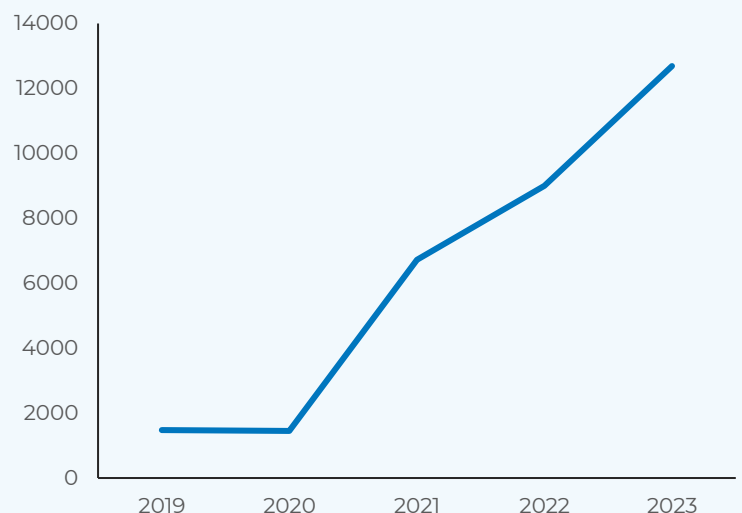
Gatelagene inspirerer frivillige rundt klubbene til å hjelpe til og gi av deres egen tid. De frivillige hjelper til rundt treninger eller andre funksjoner for laget. I 2023 la frivillige ned rundt 12 700 timer, tilsvarende 7 årsverk, se Figur 4-1.

Dugnadsarbeid i KFUM

Foto: Halvor H. Byfuglien/ KFUM

Figur 4-1: Antall frivillige timer rundt gatelagene

Kilde: Fotballstiftelsens klubbundersøkelser

5. Arbeidstrening – et steg mot overgang til arbeid

En bakgrunn med rusutfordringer kan gjøre veien til studier eller arbeid overveldende. Gatelagene fungerer som et alternativ til det mer tradisjonelle møtet med arbeidslivet på NAV-kontoret.

Mennesker med rusbakgrunn står overfor utfordringer som kan påvirke mulighet for å få fast arbeid. Noen av de vanligste barrierene er avbrutt skolegang og mangel på utdanning, arbeidserfaring og sosialt nettverk, i tillegg til fysiske og psykiske helseplager. Deltakelse på et gatelag er et viktig steg på vei mot utdanning eller arbeid.

Det er verdt å poengtere at gatelagene ikke først og fremst er et arbeidstiltak, men et rusfritt anker i hverdagen for mennesker som er på ulike steder i livet. Fokuset for mange spillere er å mestre livet, og de har ikke i første omgang et mål om å begynne på et studium eller finne seg en fast jobb.

5.1 Gatelagene legger til rette for arbeidstrening

Gjennom gatelagsmodellen får spillerne muligheten til å utvikle sine ferdigheter, bygge selvtillit og få verdifull arbeidserfaring som er nødvendig for å lykkes også utenfor fotballbanen.

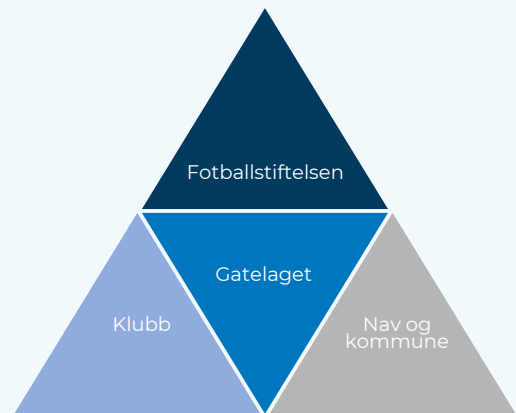
Uformell arbeidstrening skjer blant annet gjennom dugnadsarbeid i klubben eller hos aktører i tilknytning til klubben. Spillerne tildeles ansvar i en mindre formell setting enn mye annet arbeid, og forventes å oppfylle oppgavene. Om spilleren gjør en god jobb kan treneren og andre rundt laget være referanse for senere jobb.

I enkelte klubber har spillere gått fra dugnad til fast arbeid i klubben. Andre har fått jobb hos en av klubbens samarbeidspartnere.

Den formelle arbeidstreningen gjennomføres normalt i regi av NAV og kommunen. NAV tilbyr CV-kurs, tilrettelegger jobbtrening, gir økonomisk støtte og identifiserer jobbmuligheter. Kommunen legger til rette for arbeidsplasser, ettervern og oppfølgingstjenester.

For å kunne navigere mellom de ulike instansene behøver man kjennskap til strukturene og prosessene i kommunene og i NAV. Gatelaget har rigget sitt apparat for å fungere godt rundt trekantssamarbeidet. Hvert lag har en eller flere

Figur 5-1: Gatelagens samarbeidsmodell

Figur 5-2: Overgangen til jobb og utdanning

Kilde: Fotballstiftelsens klubbundersøkelser

faste trenere i tillegg til en rus-/erfarings konsulent fra kommune eller NAV.

Rus-/erfaringskonsulentene spiller en sentral rolle og fungerer som en tillitsperson på laget og som bindeledd til kommunens øvrige behandlingsapparat. Rollen er allsidig og inkluderer en hjelpende hånd til spillere som står ovenfor krevende oppgaver. Det er vanlig praksis å bidra med alt fra å lage CV-er, følge spillerne på jobbintervjuer, sette dem i kontakt med arbeidsgivere og tilby mental støtte. Effekten er at spillerne enklere kan overvinne utfordringer som har vært et hinder for tidligere jobbsøking.

Samarbeidet mellom klubben, private samarbeidspartnere og kommunen er et eksempel på samskaping i praksis. Kobro et al. (Recovery på banen - Gatelag som samskapende sosial innovasjon i norske kommuner, 2019) forklarer hvordan den norske velferdsstaten i økende grad har blitt en modell dominert av såkalte velferds-kommuner. I disse kommunene vokser flere og flere løsninger frem i mellomrommet mellom det offentlige, private og en frivillige «tredjesektor». Gatelagene er et eksempel på et prosjekt lokalisert nettopp i dette mellomrommet.

Et eksempel på koblingen mellom gatelagsmodellen og mer formell form for arbeidstrening er Brannsjansen. Brann har hjulpet over 120 unge voksne gjennom arbeidstreningsprogrammet. Over 5 uker får deltakerne kursing, praksis på stadion og i en ekstern bedrift før de forsøker å lande en fast jobb. 55 prosent av deltakerne har fått fast jobb gjennom dette tiltaket.

5.2 Gatelagene bidrar til tilpasset oppfølging av spillere

En av styrkene til gatelagene er at opplegget rundt spillerne i stor grad kan tilpasses den enkelte spiller. Spillerne kan få ansvar for alt fra utstyr og arbeid på arenaene til å bidra i organiseringen av laget. Flere informanter trekker frem at gatelagsmodellen sørger for en stegvis og hensiktsmessig oppfølging. Trener og ruskonsulent kan dermed bidra til at spillerne bygger opp en reell CV som belyser deres egenskaper.

Gatelagsfotballens uventede ettervernseffekt

Lars Ueland Kobro, seniorforsker ved USN

Seniorforsker Lars Ueland Kobro har med forskningsprosjektet «Recovery på banen» fra 2019 studert gatelagsfotballen som en samskapende innovasjon innen rusfeltet. Kobro innrømmer at studiet var motivert av en hypotese om at aktiviteten antagelig var bygget på betydelige overdrivelser. Kobro et al. (Recovery på banen - Gatelag som samskapende sosial innovasjon i norske kommuner, 2019) startet med en kritisk innstilling, men de ble stadig mer overrasket etter hvert som studien skred frem.

- Det endte med at vi satt litt himmelfalne tilbake i forskergruppa og stilte hverandre spørsmålet om vi var vitne til verdens beste ettervernstiltak. Og mest overraskende; det var drevet fram av miljøer som ikke til vanlig jobber med rus og psykiatri.

Foto: USN

Rehabilitering utenfor kontorets fire vegger

Geir Ådne Lervåg, ruskonsulent/trener i Moldes gatelag

Geir Ådne Lervåg, rusfaglig konsulent i Molde kommune, har også rolle som trener for gatelaget til Molde. Han fremhever viktigheten av samarbeid mellom ulike aktører for å støtte spillerens progresjon.

- Det at NAV og kommune har kommet ut på en ny arena har gitt unik mulighet for nær og tett oppfølging. Klubben har mye å bidra med når det gjelder kunnskap og fasiliteter innen trening, men det er også mangler når det gjelder faglig forståelse. Dette kan NAV og kommune gi.

Lervåg peker på at gatelagene fungerer som en utmerket plattform for stabilisering, invertering, sosialisering og personlig utvikling. I motsetning til tradisjonell behandling gjennom kommunen eller NAV, gir gatelagene en arena som er fri for kontorer, endeløse samtaler og byråkrati.

Foto: Fotballstiftelsen

6. Pårørende – store gevinster for de nærmeste

Pårørende forteller at de opplever stor glede og en lettere hverdag når deres nære enten reduserer rusbruken eller blir rusfri gjennom deltagelse på gatelaget.

En gatelagsspiller har pårørende som foreldre, partner, barn, storfamilie, kollegaer og venner. Dessverre medfører rus at man mister kontakten med nære relasjoner og det sosiale nettverket blir mindre. Ruskonsulenter forteller at gatelagsspillere normalt ikke bor med familien, men i ulik grad har kontakt med tre til fire pårørende.

«For hver spiller, hver rusbruker, så er det en hel familie rundt som er fortvilet, lei seg, og bekymret.»

Victor Torrisen, gatelagsspiller på Glimtvis

6.1 Belastningen for pårørende er stor

Å være pårørende til rusavhengige er krevende, med konstant bekymring og utrygghet. I den nasjonale pårørendeundersøkelsen fra 2021 rapporterer pårørende til rusavhengige om større opplevd belastning enn pårørende til andre grupper (Opinion, 2021). Hverdagen deres blir ofte beskrevet som preget av «medavhengighet», hvor deres velbefinnende sentreres rundt personen med rusutfordringer (Birkeland & Weimand, 2015). Utfordringer kan inkludere angst, nedstemthet og problemer med søvn. I tillegg forekommer fysiske symptomer relatert til stress, som muskel- og skjelettplager samt smerter i hode, bryst og mage hos pårørende (Prop. 15 S (2016-2020)). Videre kan det å vokse opp med en forelder som har problemer med rusmidler øke risikoen for dårlig psykisk helse, egne rusmiddelutfordringer og tidlig død (Birkeland & Weimand, 2015).

Pårørende forteller at de er bekymret da de ofte ikke vet hvor deres familiemedlem oppholder seg og sover om natten. De bruker mye tid på å oppsøke og lete etter deres nære og hjelpe til så mye de kan. Det er også en stor påkjenning for pårørende å ikke vite hvilken tilstand rusbrukeren møter opp i og hvordan de vil oppføre seg.

Pårørende er også gjenstand for trusler, vold og helseskade fra de nære, i tillegg til at de kan oppleve tyveri og skadeverk på eiendeler. Mange hjelper også til med å betale regninger, opphold,

mat, inkassokrav, narkotikagjeld og andre finansielle krav den nære ikke klarer å betjene. Den britiske studien av Capello et al. (2009) anslår blant annet at familiemedlemmer bruker årlig om lag 44 000 kroner for å støtte den nære med rusproblemer.

Pårørende bruker ikke bare mye av sin fritid på å hjelpe sine nære, men det går også utover jobb, studier og evnene til å konsentrere seg. I flere tilfeller kan belastningen være så stor at pårørende sykemeldes, må jobbe deltid eller går ut av arbeidsstyrken.

6.2 Gatelagene gir også store fordeler for pårørende

For pårørende letter bekymringen for sine nære når de aktivt deltar på et gatelag. Det gjelder både om spilleren blir rusfri gjennom deltagelse i gatelaget eller ved at den nære velger av fri vilje å delta på en konkret aktivitet som er steg på veien til en rusfri tilværelse. Man er trygg på at den nære har et sted å gå til i form av gatelagstreninger og får nye venner på og rundt laget som gjør det lettere å forbli rusfri.

For sin egen del forteller pårørende at det er lettere å prestere i hverdagen, både på jobb og sosialt, når en i nær relasjon blir rusfri. De får bedre konsentrasjon i jobben, det er mindre behov for sykemelding og helsetjenester og de har mer tid til å tenke på andre ting, som å følge opp barn og partner, være med venner og ha hobbyer.

Samtidig vet de pårørende at spillerne blir behandlet med verdighet når de deltar på aktivitetene i regi av gatelagene. Pårørende trekker frem hvordan spillere har fått livsglede og noe å se frem til i hverdagen.

«På gatelaget blir faren min behandlet som et menneske. Ikke bare en bruker eller pasient, men noen som er verdig. Det har utrolig mye å si. Her blir pappa behandlet med verdighet.»

Christina Gjeruldsen, pårørende til gatelagsspiller

Får endelig oppleve en rusfri far

Intervju med Dag Gjeruldsen, spiller på Stabæk gatelag og Christina Gjeruldsen, pårørende

Etter mer enn 40 år med rusutfordringer og utallige forsøk på å bli rusfri uten å lykkes, fikk Dag høre om gatelaget til Stabæk av en kamerat. Nå har Dag vært rusfri i mer enn 2,5 år, mye takket være gatelaget.

Det har ikke bare hatt enorm betydning for Dag. Også datteren hans Christina har fått gleden av å få tilbake en far som er rusfri, som hele hennes liv har hatt rusutfordringer.

Blir behandlet med verdighet

Christina forteller at gatelaget har gitt henne håpet og troen tilbake. Det å se at faren hennes mestrer noe, har noe konkret å holde fast i og noe å glede seg over i livet betyr veldig mye.

- På gatelaget blir faren min behandlet som et menneske. Ikke bare en bruker eller pasient, men som noe verdig. Det har utrolig mye å si. Her blir pappa behandlet med verdighet.

Christina forteller at håp er kanskje det viktigste gatelaget har gitt henne som pårørende.

- Det å se pappa på en arena som kun er konstruktiv, positiv og sunn, det gir håp. Nå kan jeg si at faren min er fotballspiller på Stabæks gatelag i stedet for en ruspasient, forteller hun.

Christina forteller at hun alltid har brukt menneskene rundt seg til å prate om det å være en pårørende.

- Jeg har aldri skjult det for noen. Det å prate åpent om det har vært min form for terapi. Men det finnes utrolig mange som er mer innesluttet, og det koster enormt mye i form av sykemeldinger, psykologer og liknende tilbud for å ta vare på de pårørende, sier Christina.

Store skritt i riktig retning

Christina er overbevist om at dersom man klarer å ha rusfrie dager og møte opp på fotballtreninger, er det store skritt i riktig retning. Samtidig sparer man enorme kostnader. Det gjelder også de pårørende.

- Helt siden jeg var liten har jeg fått utallige tilbud om ulike barnevernstjenester og oppfølging. Det koster enormt med ressurser. Så det å få folk ut av rusen, sparer ikke bare de pårørende for enorme påkjenninger, men også samfunnet for store kostnader knyttet til oppfølging.

Enorme kostnader for de pårørende

Dag forteller om lagkamerater på gatelaget som opplever hvor krevende det er for de pårørende til spillerne.

- Den påkjenningen for pårørende hvor de presterer dårligere i hverdagen fordi de har hodet et helt annet sted og ikke klarer å gjøre det de ellers ville klart er enorm.

Han forteller videre om pårørende som trenger psykologer, offentlige tjenester og som jobber mindre.

- Enkelte går ned til halv stilling eller slutter helt i jobben for å prøve å redde barnet sitt fra rusproblemer.

En helt ny hverdag

Før Dag begynte på gatelaget, dreide livet seg stort sett om rus. Han har hatt kontakt med Christina hele veien, og hun har vært lyspunktet i livet hans.

Men når han ikke har vært sammen med datteren, var det lett å ty til rusen fordi han ofte ikke har taklet tilværelsen. Hele livet har opplevdes som for drøyt og for heftig. Nå har gatelaget gitt en helt ny hverdag. Både for Dag og for Christina.

- Nå kan jeg ringe han klokken 7 om morgenen eller 12 om natta og han er alltid der. Det kunne jeg ikke før. Det er en enorm forandring, forteller hun.

Veien videre

Nå ser Dag for seg å kunne komme inn i en mer administrativ rolle rundt gatelaget i fremtiden. Der håper han å kunne bruke egne erfaringer til å hjelpe spillere som har havnet i den posisjonen han selv havnet i. Uavhengig av hva fremtiden bringer, har Christina fått et helt nytt forhold til faren sin etter at han begynte på gatelaget.

- Det er ingenting jeg har ønsket mer her i livet enn å få tilbake pappa. Så det betyr alt.

Foto: Fotballstiftelsen

7. Gevinster ved gatelagsmodellen

Vi estimerer at gatelagens aktiviteter årlig bidrar med en helsegevinst på 328 millioner, 102 millioner i reduserte kostnader i offentlige tjenester, 50 millioner i økt verdiskaping, 127 millioner i redusert belastning for pårørende, og 21 millioner i reduserte skattefinansieringskostnader.

7.1 Hva måler vi?

I enhver analyse av samfunnsøkonomiske gevinster er heftet med usikkerhet. I denne analysen har vi forsøkt å belyse de viktigste gevinstene og tallfeste gevinstene i så stor grad som mulig. Imidlertid er noen effekter krevende å tallfeste, og inngår følgelig kun som ikke-prissatte gevinster. Selv om disse gevinstene ikke er prissatte er de like reelle, og bør derfor være med i totalbildet.

Det er metodisk utfordrende å skille gatelagets bidrag fra betydningen av annet arbeid i hjelpeapparatet. Personene som deltar på gatelagene mottar gjerne hjelp av primær- og spesialisthelsetjenesten, NAV, kommunen og mer. Følgende beskrivelser av gevinster er derfor ikke et forsøk på å isolere gevinstene knyttet til gatelagens virksomhet, men heller en sammenfatning av positive gevinster assosiert med gatelagsmodellen.

For de prissatte gevinstene presenterer vi årlige gevinster ved gatelagsmodellen. Dette er dels nyttevirkningene som oppstår samme år, og dels

gevinster over tid for de som klarer å legge fra seg rusen. For å unngå dobbelttelling inkluderer vi i den siste virkningen kun gevinster for nye gatelagspillere, og bruker anslag for hvor mange som blir rusfrie eller reduserer sin rusbruk over tid, der vi har lagt til grunn fem års varighet i gjennomsnitt.

7.2 Samfunnsøkonomiske gevinster

Samlet finner vi en nåverdi på 638 millioner kroner knyttet til gatelagene. Dette er en økning fra estimatene i samfunnsregnskapet for gatelagene i 2023 (Oslo Economics, 2023). Økningen drives av at gevinstene for pårørende nå er prissatt, samt av gatelagens egen ekspansjon, med flere lag og spillere. I tillegg er det justert for prisveksten i samfunnet. Alle estimatene under er oppgitt i nåverdi. Tallene er ikke eksakte størrelser, men baserte på konkrete regnestykker.

Helse – bedre livskvalitet og økt levetid

En person med alvorlig rusbruk har om lag 20 år kortere levetid og redusert livskvalitet. Gatelagsmodellen gir spillerne helsegevinster som følge av redusert rusbruk og økt fysisk aktivitet. Vi estimerer en gevinst på 328 millioner¹.

Reduserte kostnader i helsetjenesten

I tillegg til økt livskvalitet for den enkelte vil en reduksjon i rusmiddelbruk føre til redusert belastning i helsetjenesten. Vi estimerer gevinsten

Figur 7-1: Samfunnsøkonomiske gevinster

¹ I vedlegget redegjøres det for hvordan gevinstene er estimert.

av reduserte kostnader i helsetjenesten til å være 66 millioner kroner.

Redusert belastning for politi, domstolene og kriminalomsorgen

Rusmiddelbruk er ofte forbundet med andre former for kriminalitet, herunder vold, ordensforstyrrelser, kjøring i ruspåvirket tilstand og svart økonomi. Dette medfører kostnader for politi, domstolene og kriminalomsorgen.

Ved å anta at kostnadene bortfaller for spillerne som blir rusfrie anslår vi en årlig gevinst på om lag 36 millioner kroner.

Økt verdiskaping – utdanning og arbeid

Et av målene til gatelagene er å bidra til at spillerne kommer seg i arbeid. Vi estimerer den årlige produksjonsgevinsten ved økt arbeidsdeltagelse for gatelagene til om lag 50 millioner kroner.

Dugnad og frivillig arbeid

Både spillerne og frivillige rundt klubbene legger ned en betydelig dugnadsinnsats gjennom året. Vi estimerer at verdien av det ulønnede arbeidet utgjør om lag 9 millioner kroner årlig.

Reduserte skattefinansieringskostnader

Gatelagsmodellen er med på å redusere skattefinansieringskostnader. Vi anslår at nåverdien av den reduserte kostnaden er om lag 21 millioner kroner.

Pårørendegevinst

Også pårørende opplever personlige gevinster som følge av at en gatelagsspiller blir rusfrie. Vi anslår en årlig gevinst på 127 millioner kroner. Av denne totale gevinsten kommer 62 millioner fra økt helserelatert livskvalitet, 3 millioner i form av reduserte offentlige utgifter (helse og justis), 32 millioner som følge av at pårørende kan jobbe mer og må bruke mindre av fritiden på gatelagspillere, samt 30 millioner fra reduserte merkostnader som pårørende fra skadeverk, tyveri, gjeldsbetaling, kjørekostnader mv.

Mestring og tilhørighet

Vi har identifisert virkningene mestring og tilhørighet. Mange opplever at fotballen og miljøet rundt gir noe positivt å jobbe for, og at de får en mestringfølelse gjennom tilrettelagte og utviklende oppgaver. Dette tar de med seg på andre livsarenaer. Tilhørighet til et fellesskap er særlig viktig når man kommer fra utenforskap til å bære drakten til «byens stolthet». Toppklubbene har nettopp en særlig kraft som identitetsbygger. Dette er virkninger som kommer i tillegg til det som måles ved kvalitetsjusterte leveår.

Videre kan en felles møteplass for NAV, kommune og øvrig hjelpeapparat gjennom gatelagene bidra til å tilgjengeliggjøre eksisterende tilbud og dermed gi en synlighetsgevinst og synergigevinster i samspillet mellom tjenestene, herunder at personer med rusutfordringer mottar en helhetlig og forenklet tilnærming i behandlings- og ettervernsprosessen.

8. Potensial for besparelser gjennom gatelagsmodellen

Gatelagsmodellen kan vise til imponerende resultater. Samtidig er det fortsatt mange personer med rusutfordringer som ikke får tilbud om å være med på gatelag eller liknende tilbud. I tillegg kan modellen stadig forbedres slik at man får enda bedre samarbeid mellom klubbene, Fotballstiftelsen, kommunene, NAV og lokale samarbeidspartnere.

8.1 Potensial for gevinster gjennom gatelagsmodellen

Rus er en stor utfordring og påfører samfunnet betydelige kostnader årlig. Tiltak som bidrar til å redusere rusutfordringer og belastningen det påfører samfunnet vil derfor ha en stor verdi – både for den enkelte, for samfunnet som helhet og for offentlige finanser.

«Gatelagsfotball er sannsynligvis landets mest effektive tiltak for mennesker med sammensatte problemer. Svært få andre tiltak greier å finne virksomme tiltak for den aktuelle gruppen mennesker.»

Lars Kobro, seniorforsker ved USN

Antallet gatelagsspillere i 2023 er flere enn noensinne. Samtidig tyder antallet TSB-pasienter på at det fortsatt er mange personer som ikke har vært innom gatelagene (illustrert i figur 8-1). Vår vurdering er at gatelagsmodellen er et tilbud med betydelige samfunnsøkonomiske gevinster, og potensial for videre utvidelse og gevinstinnhenting. I de følgende delkapitlene drøfter vi barrierer for å kunne hente ytterligere gevinster knyttet til gatelagsmodellen.

Figur 8-1: Omfang av personer med rusutfordringer

*Antall voksne pasienter som fikk behandling innen tverrfaglig spesialisert rusbehandling (TSB) i 2020.

Kilde: (Lilleeng & Sitter, 2021)

8.2 Uforutsigbar finansiering skaper usikre rammebetingelser

Gatelagene har flere finansieringskilder, og tilskuddet fra Fotballstiftelsen utgjør de fleste steder kun en andel av den totale finansieringen. Samtidig er tilskuddet og den organisatoriske støtten fra Fotballstiftelsen avgjørende for både opprettelsen av nye og driften av eksisterende gatelag. Midlene fra Fotballstiftelsen er ofte fundamentet som utløser annen finansiering fra klubb og kommune. Om midlene fra Fotballstiftelsen opphører, betyr det at midlene fra andre finansieringskilder også kan stoppe opp.

Fotballstiftelsen mistet sin øremerkede bevilgning i statsbudsjettet for 2023, og måtte derfor søke om tilskudd som mange andre organisasjoner (Fotballstiftelsen, 2024). Dette medførte en overgang til søknadsbasert tilskudd, noe som skapte usikkerhet og forsinkelser for både nye og eksisterende gatelag. Fotballstiftelsen har arbeidet for økt forutsigbarhet, og i statsbudsjettet for 2024 er det åpnet for treårige tilskudd, tildelt med 20 millioner kroner årlig, som gir bedre forutsigbarhet fra 2025 – selv om beløpet ikke dekker dagens behov eller stimulerer til ytterligere vekst.

8.3 Ønske om videre utvidet samarbeid med eksterne partnere

Personer i og rundt gatelagene, som vi har intervjuet, trekker frem samarbeidet med eksterne partnere som svært viktig for å støtte klubbene og dermed gatelagene økonomisk. Videre poengterer informanter at eksterne samarbeidspartnere ofte tilbyr gode muligheter for å gi spillerne en inngang til arbeidslivet. Tett samarbeid mellom gatelagene og eksterne bedrifter skaper gjensidig tillit, som igjen kan åpne jobbmuligheter for spillere som er klare for arbeid.

Selv om mange velfungerende samarbeid allerede eksisterer, fremhever flere trenere betydningen av å forsterke samarbeidene. Å lykkes med dette fordrer at gatelagene er synlig både lokalt og nasjonalt, og at potensielle samarbeidspartnere er bevisste på hva gatelagene gjør og kan tilby.

8.4 Behov for tett samarbeid mellom kommune og NAV

I mange klubber fungerer arbeidet med kommunen, NAV og det øvrige behandlingsapparatet for rus på en god måte. I andre klubber er det derimot et behov for et tettere og bedre samarbeid med kommunen. Flere har ønsket at gatelagene, kommune og NAV i større grad kan spille hverandre gode. For eksempel ved at lokale NAV-kontor i større grad informerer potensielle spillere om aktiviteten på gatelagene og slik bidrar til rekrutteringen.

En annen utfordring omhandler klubber der gatelagsspillerne er bosatt i ulike kommuner eller bydeler. Ettersom forskjellige NAV-kontorer har ansvar for ulike spillere, vanskelig gjøres et felles samarbeid mellom gatelaget og NAV, og prosessen stopper opp. Heldigvis finnes det gode eksempler på vellykket samarbeid, der gatelaget samarbeider med flere kommuner i nærområdet.

Gatelagenes samarbeid med kommunene har blitt vesentlig tettere siden gatelagets begynnelse. Det er nå et krav fra Fotballstiftelsen til klubbene om at kommunene skal være forpliktet til samarbeidet. Det innebærer også at det nå skal være rus- eller erfaringskonsulenter på alle lag.

Fra Brann til byråkrati

Erlend Hanstveit, statssekretær i Kultur- og likestillingsdepartementet

Erlend Hanstveit har lang fartstid i Brann – både som spiller og som trener for klubbens gatelag. I dag jobber han som statssekretær i Kultur- og likestillingsdepartementet. Hanstveit trekker frem verdien av rutiner, tilhørighet og det å kjenne på at du som spiller har noe å bidra med til et lag, som sentralt i gatelagets arbeid.

- Gatelagene utfordrer deltakerne på å bryte mønstre og delta i et miljø med rutiner hvor det stilles tydelige krav. Å være del av et fellesskap hvor det er forventninger gir retning, engasjement og langt større evne til å håndtere ting som oppstår.

- Det meste av idrettens kraft ligger jo nettopp i fellesskapene. Det å tilhøre noe som er større enn seg selv, at man er en del av en gruppe som gjør livet mer meningsfullt. Det samme gjør følelsen av at noen trenger deg, og at man betyr noe for andre. For mennesker som kanskje i årevis har levd litt på siden av samfunnsveven er det å få et ankerpunkt ekstremt viktig.

I sin tid som trener for Brann sitt gatelag fikk Hanstveit selv oppleve den positive effekten gatelaget hadde på spillerne.

- Det jeg husker veldig godt er den enorme utviklingen mange spillere hadde etter 3-4 måneder på laget. Spillere som knapt kunne bevege seg da de begynte, klarte å grave frem den motorikken som en gang hadde vært like god som alle andre sin. Det var samme type fremgang som vi ser på enkelte toppidrettsutøvere, typisk i 16-17 års alderen.

Foto: Ilja C. Hendel/KUD

Vedlegg: Metode

I det følgende presenterer vi vår overordnet framgangsmåte og hvordan de ulike prissatte gevinstene er beregnet. Det er utfordrende å tallfeste samfunnsøkonomiske gevinster, noe som gjør at tallene er usikre og må tolkes med forsiktighet. Likevel er det sikkert at gatelagene gir betydelige gevinster, og tallene er ment å illustrere dette.

Overordnet framgangsmåte

For de prissatte gevinstene beregner vi årlige gevinster ved gatelagsmodellen. Dette er dels nyttevirkningene som oppstår samme år, og dels gevinster over tid for de som klarer å legge fra seg rusen. For å unngå dobbelttelling inkluderer vi i den siste virkningen kun gevinster for nye gatelagsspillere som blir rusfrie eller reduserer sin rusbruk over tid, der vi har lagt til grunn fem års varighet i gjennomsnitt.

Vi måler antallet nye gatelagsspillere som et snitt av antallet nye gatelagsspillere i 2022 og 2023.

Vi beregner nåverdier i tråd med veilederen for samfunnsøkonomisk analyse (DFØ, 2023) og benytter en kalkulasjonsrente på 4 prosent til å neddiskontere fremtidige gevinster. For å justere for at reallønnen og dermed verdsettingen av liv blir litt høyere hvert år, korrigerer vi med en årlig realprisvekst på 0,9 prosent. For dugnad og frivillig arbeid presenteres verdien av den årlige innsatsen fra alle medvirkende.

Alle tall er justert til 2024-kroner.

Helse – bedre livskvalitet og økt levetid

En av de mest sentrale gevinstene ved gatelagsmodellen er knyttet til bedre helse og redusert sykdomsbyrde som følge av redusert rusmiddelbruk. Ifølge det internasjonale sykdomsprosjektet Global Burden of Disease var det samlede årlige helsetapet i Norge knyttet til bruken av cannabis, opioider, amfetamin og kokain i 2019 anslått til 19 129 helsetapsjusterte leveår. Med en prevalens av slik rusbruk anslått til 45 448 personer, gir dette anslagsvis 0,42 helsetapsjusterte leveår per år per person, noe som reflekterer tidlig død og redusert helse for mange rusavhengige.

I spillerundersøkelsen gjennomført i februar 2024 oppgir 38 prosent av deltakerne at de ikke ruser seg etter å ha begynt på gatelagene, samme andel som

i fjorårets undersøkelse. Samtidig har andelen spillere som oppgir at de ruser seg mindre økt til 39 prosent, opp fra 31 prosent. Basert på de 339 nye aktive spillerne i 2023 anslår vi at 129 av disse ikke ruser seg etter å ha begynt på gatelagene, mens antallet som har redusert rusbruk er 132 spillere.

Det er rimelig å anta at noe av skaden i form av helsetapsjusterte leveår er irreversibel, og vi antar derfor forenklet at gevinsten i form av kvalitetsjusterte leveår er 0,3 per person som blir rusfri per år, noe lavere enn anslaget på helsetapet over. Videre antar vi at personene som reduserer rusbruken får en lavere gevinst, satt til 0,1 kvalitetsjusterte leveår per person per år.

Samtlige av spillerne får en gevinst av økt fysisk aktivitet gjennom fotballtreningene. Dette gjelder også de spillerne som ikke reduserer rusbruken som følge av deltakelse i et gatelag, om lag 23 prosent av spillerne. Helsedirektoratet anslår at en person som går fra å være fysisk inaktiv til å være delvis aktiv vinner 0,08 kvalitetsjusterte leveår hvert år. Dette tallet er antakelig for høyt som anslag for personer som har alvorlige rusutfordringer og komplekse helseutfordringer. Vi legger derfor til grunn en årlig gevinst på 0,02 kvalitetsjusterte leveår per år. kroner. For å unngå dobbelttelling, har vi beregnet denne effekten kun for de som ikke oppgir å ha redusert rusbruk, siden vi inkluderer helsegevinsten av fysisk aktivitet i beregningen av redusert rusbruk.

Verdien av et kvalitetsjustert leveår er forutsatt å være 1,51 millioner, uten produksjonstap og 1,75 millioner med produksjonstap. Dette er verdier i 2024-kroner, inflasjonsjustert fra Helsedirektoratets utkast til veileder om hvordan helseøkonomiske effekter skal behandles i samfunnsøkonomiske analyser (Helsedirektoratet, 2021), og konsekvent med utredninger fra Helsedirektoratet og tidligere publisert forskning (Helsedirektoratet, 2018; Helsedirektoratet, 2020; Bugge, et. al., 2021). Vi benytter verdien uten produksjonstap og anslår dermed den totale gevinsten i form av bedre livskvalitet (helse og fysisk aktivitet) til 328 millioner kroner per år.

Reduserte kostnader i helsetjenesten

Basert på anslagene fra rapporten om konsekvenser av økt bruk av illegale rusmidler i befolkningen (Oslo Economics, 2020) utgjør årlige gjennomsnittlige utgiftene til primær- og spesialisthelsetjenesten knyttet til behandling av personer med rusutfordringer til 106 000 kroner per

person i 2019. Når vi inflasjonsjusterer dette til 2024-kroner og multipliserer med anslaget på 111 nye spillere som oppgir å ikke ruse seg etter å ha begynt på gatelagene, får vi en innsparing i helse-tjenesten på omlag 66,5 millioner kroner.

Redusert belastning for politi, domstolene og kriminalomsorgen

Vi baserer estimatene på redusert belastning for politi, domstoler og kriminalomsorgen på anslagene fra rapporten Konsekvenser av økt bruk av illegale rusmidler i befolkningen (Oslo Economics, 2020). Basert på rapporten anslår vi de årlige kostnadene for politi, domstolene og kriminalomsorgen knyttet til illegale rusmidler, justert for 2024 priser, til om lag 69 000 kroner. Ved å anta at kostnadene bortfaller for spillerne som blir rusfrie anslår vi en total årlig gevinst på om lag 36 millioner kroner.

Økt verdiskaping – utdanning og arbeid

Ifølge klubbundersøkelsen kom 143 spillere ut i lønnet arbeid i 2023, opp fra 102 året før, herunder om lag halvparten i fulltidsstilling. Vi antar at om lag 10 prosent av nye aktive spillere går over i et arbeidsforhold. Videre antar vi at lønnen til disse personene er tilsvarende lønn i nedre kvartil for alle næringer. I 2023 var en slik årslønn på 499 560 kroner (SSB-tabell 11418), som tilsvarer om lag 513 000 i 2024-kroner. Deretter legger vi på et påslag på 40 prosent (feriepenger, tjenestepensjon, arbeidsgiveravgift, forsikringer, lokaler og fortjeneste) som gir en årlig verdiskapningsgevinst på om lag 718 000 kroner per person i fullt arbeid. Videre antar vi at en gjennomsnittlig gatelagsspiller vil ha en stillingsbrøk tilsvarende 50 prosent. Basert på disse antakelsene anslår vi produksjons-gevinsten ved økt arbeidsdeltagelse til om lag 50 millioner kroner per år.

Dugnad og frivillig arbeid

Fra klubb-undersøkelsen for 2023 vet vi at det ble lagt ned omtrent 9 800 dugnadstimer av spillerne dette året, tilsvarende seks årsverk. I tillegg la frivillige rundt gatelagene ned omtrent 12 700 timer, tilsvarende syv årsverk.

For å verdsette verdien av ulønnet arbeid, benytter vi SSBs satellitregnskap for ideelle og frivillige organisasjoner. Dette regnskapet samler statistikk om den frivillige sektoren, og viser blant annet sektorens bidrag til bruttonasjonalproduktet og verdien av ulønnet arbeid. Den gjennomsnittlige lønnskostnadsekvivalenten for ulønnet arbeid på tvers av frivillig sektor tilsvarte 548 725 kroner per årsverk i 2018. Inflasjonsjustert til 2023 blir dette 673 251 kroner. Ved å gange årslønnen med antall

årsverk får vi en årlig verdi på om lag 9 millioner kroner.

Reduserte skattefinansieringskostnader

Offentlige overføringer, både i form av finansiering av offentlige tjenester og trygdeutgifter, finansieres med vridende skatter. Ifølge veilederen for samfunnsøkonomisk analyser (DFØ, 2023) skal denne kostnaden verdsettes til 20 prosent av overføringen.

Vi anslår den reduserte skattefinansierings-kostnaden på følgende måte. 85 prosent av kostandene i helsetjenesten antas dekket av det offentlige, basert på SSBs helseregnskap (SSB-tabell 10811). For politi, domstolene og kriminalomsorgen antas det at alle kostnadene er dekket av det offentlige. Skattefinansieringskostnaden er 20 prosent av disse kostnadene. Videre legger vi til reduksjonen i uføretrygd som forventes i forbindelse med spillerne som går over i arbeid og antar at spillerne i utgangspunktet får ytelser fra det offentlige tilsvarende minstesatsen for 100 prosent uføretrygd, som er 307 589 kroner. Deretter antar vi at overgangen til 50 prosent arbeid utløser en reduksjon på 25 prosent i uføretrygden. Grunnen til dette er at en del spillere mottar offentlig støtte i forbindelse med jobben de får. Til slutt beregner vi skattefinansieringskostnaden av dette som 20 prosent av den reduserte uføretrygden. Til sammen blir den årlige reduserte skattefinansierings-kostnaden om lag 21,4 millioner kroner.

Pårørendegevinst

Som beskrevet i kapittel 6, kan det være svært belastende å være en pårørende. En gjennomgang av statistikk fra tre gatelag viser at gjennomsnittlig antall pårørende per spiller er 3,7, hvorav 0,6 av disse bor sammen med spilleren. Forenklet sier vi derfor at gatelagsspillerne i gjennomsnitt har tre pårørende utenfor husstanden og en spiller i gjennomsnitt har 0,6 pårørende boende i samme husstand.

For å estimere tapt livskvalitet per pårørende av en gatelagsspiller, benytter vi estimerer den svenske studien om alkoholens kostnader av fra Jarl et al (2006). Rapporten estimerer at pårørende som bor i samme husholdning, og pårørende som ikke bor i samme husholdning, taper henholdsvis 0,08 og 0,01 kvalitetsjusterte leveår. Vi vurderer det som rimelig å anta at tapet av kvalitetsjusterte leveår for pårørende av rusbrukere er minst like stort som for pårørende av personer med alkoholproblemer. Tilsvarende tidligere beregninger, benytter vi verdien av et kvalitetsjustert leveår uten produksjonstap på 1,51 millioner kroner med antakelsen om 0,6 pårørende per spiller innad i

husstanden og 3 pårørende per spiller utenfor husstanden, gir det en samlet årlig gevinst på i underkant av 62 millioner kroner.

Videre følger det besparelser for knyttet til redusert belastning for det offentlige, også for de pårørende. Reduksjonen i offentlige kostnader inkluderer besparelser både redusert belastning i helsetjenesten og i justissektoren. Anslagene for gevinster knyttet til helsetjenester og justis er basert på en britisk studie av Capello et al. (2009) som beregnet årlig enhetskostnad til pårørende av en rusbruker i Storbritannia fra kommisjonen for ruspolitikk, den nasjonale pårørendeundersøkelsen til Helsedirektoratet og en rapport om konsekvenser av økt bruk av illegale rusmidler (Oslo Economics, 2020). Samlet sett finner vi at årlige snitt utgiftene til primær- og spesialisthelsetjenesten knyttet til behandling av personer med rusutfordringer til 126 000 kroner per person, og kostnadene i justissektoren knyttet til illegale rusmidler estimeres til om lag 69 000 kroner per person. Basert på anslagene i studiene nevnt ovenfor utgjør pårørende sine utgifter en mindre andel sammenlignet med rusbrukere. Anslaget på den samlede årlige besparelsen knyttet til offentlig tjenester for pårørende til å være omtrent 3,4 millioner kroner.

I tillegg opplever mange pårørende kostnader knyttet til tapt tid, herunder både tapt tid til arbeid og fritid. Beregningene er gjort med Unit cost metoden, basert på den britiske studien til Capello et al. (2009) som viser at pårørende til personer med rusutfordringer i snitt taper 260 timer per årsverk. Lønnsstatistikk fra SSB (2024) gir en gjennomsnittlig timelønn i Norge på 382 kroner. Beregningene er justert med en faktor på 0,7, basert på SSB (2024) sin sysselsettingsstatistikk som tilsier at om lag 70 prosent av personer som er

55 år eller eldre er i arbeid. Det gir en årlig gevinst i tapt fritid på omtrent 31 millioner.

Pårørende opplever også kostnader knyttet til kriminalitet ved at personen med rusutfordringer kan stjele penger for å finansiere narkotikakjøp, ødelegge eiendeler osv. I en rapport fra Samfunnsøkonomisk Analyse (2022) om kostnader ved kriminalitet anslår de at de samlede behandlingsstedene for psykiske lidelser som følge av kriminalitet summerer seg til 24 000 kroner per tilfelle. Estimater inkluderer kun kriminalitet som er relevante for pårørende av en person med rusutfordringer. Videre beregner Samfunnsøkonomisk analyse (2022) helse og produksjonstapet, som inkluderer ran, vold uten synlig skade, trusler, eiendomstyveri, bedrageri og andre lovbrudd til 180 000 kroner per tilfelle. Til slutt beregner Samfunnsøkonomisk analyse (2022) kostnadene ved lovstridig omfordeling av verdier og eiendomsskade til å være 37 000 kroner per tilfelle. Kostnadene ved kriminalitet som er relevant for pårørende summerer seg til 241 000 kroner per tilfelle. Vi anslår at hver type kriminalitet som er inkludert i kostnaden på 241 000 treffer hver enkelt pårørende en gang hvert femte år. Det gir en årlig gevinst for pårørende på om lag 30, 4 millioner kroner.

Samlet sett utgjør den årlige gevinsten for pårørende 127 millioner kroner ved at en i nær relasjon blir rusfri.

Referanser

- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*(3), ss. 497-529.
- Birkeland, B., & Weimand, B. (2015). En kvalitativ undersøkelse av levekår hos voksne pårørende til personer med rusmiddelproblemer. Oslo: Helsedirektoratet.
- Copello, & Templeton, G. M. (2012). *Adult Family Members Affected by a relatives substance misue*. Hentet fra https://www.drugsandalcohol.ie/17152/3/UK_DPC_Families_Qualitative_report.pdf
- Copello, Templeton, & Powell. (u.d.). *UK Drug Policy Commission*. Hentet fra Adult family members and carers of dependent drug users: prevalence, social cost, resource savings and treatment responses: https://www.ukdpc.org.uk/wp-content/uploads/Evidence%20review%20-%20Adult%20family%20members%20and%20carers%20of%20dependent%20drug%20users_%20prevalence,%20social%20cost,%20resource%20savings%20and%20treatment%20responses.pdf
- DFØ. (2023). *Veileder i samfunnsøkonomiske analyser*. Oslo: Direktoratet for forvaltning og økonomistyring.
- Dutra, L., Stathopoulou, G., Basden, S. L., Leyro, T. M., Powers, M. B., & Otto, M. W. (2008, 02 01). A meta-analytic review of psychosocial interventions for substance use disorders. *The American Journal of Psychiatry*. Hentet fra <https://ajp.psychiatryonline.org/doi/full/10.1176/appi.ajp.2007.06111851>
- Europeisk overvåkingscenter for narkotika og narkotikamisbruk. (2021). *Europeisk narkotikarapport 2021: Trender og utviklinger*. Luxembourg: Den europeiske unions publikasjonskontor.
- FHI. (2018). *Psykisk helse i Norge*. Folkehelseinstituttet.
- Folkehelseinstituttet. (2024). *FHI.no*. Hentet fra Narkotikabruk i Norge: <https://www.fhi.no/le/rusmidler-og-avhengighet/narkotikainorge/bruk-av-narkotika/narkotikabruk-i-norge/?term=#cannabis>
- Fotballstiftelsen. (2024). *Årsberetning 2023 for Fotballstiftelsen*. Hentet fra https://gatelaget.no/om-fotballstiftelsen/armsmelding-og-vedtekter/_/attachment/inline/98a57d1b-3511-4719-a07f-394aec9b307:c6efad754a6800f68e825a49bafed77c2d57c4c4/%C3%85rsberetning%20Fotballstiftelsen%202023%20-%20signert.pdf
- Fugletveit, R., & Tonholm, T. (2010). *Rehabilitering etter langvarig rusavhengighet: "To liv i ett": en kvalitativ studie om å bli rusfri*. Høgskolen i Østfold.
- Gjersing, L. (2024). Narkotikautløste dødsfall i 2023. Folkehelseinstituttet. Hentet fra Folkehelseinstituttet.
- Helsedirektoratet. (2014). *Sammen om mestring*. Hentet fra https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/sammen-om-mestring-lokalt-psykisk-helsearbeid-og-rusarbeid-for-voksne/Lokalt%20psykisk%20helsearbeid%20og%20rusarbeid%20for%20voksne%20E2%80%93%20Veileder.pdf/_/attachment/inline/739b0cbe-9310-41c7-88cf-c6f44a3c
- Helsedirektoratet. (2018). Pasient- og brukerrettighetsloven med kommentarer. Helsedirektoratet.
- Jarl, J., Johansson, P., Eriksson, A., & Eriksson, M. (2006). Till vilket pris?: Om alkoholens kostnader och hälsoeffekter i Sverige 2002. Stockholm: SoRAD.
- Kobro, L. U., Borg, M., B, K., & Vike, H. (2019). Recovery på banen - Gatelag som samskapende sosial innovasjon i norske kommuner. *USN Skriftserien nr. 16: 2019*.
- Lilleeng, S., & Sitter, M. (2021). *Tjenester i psykisk helsevern og TSB 2020*. Oslo: Helsedirektoratet.
- Meld. St. 30 (2011-2012). (2012). *Se meg! En helhetlig rusmiddelpolitikk. alkohol-narkotika-doping*. Helsedepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/bba17f176efc40269984ef0de3dc48e5/no/pdfs/stm201120120030000dddpdfs.pdf>

- Nordlie, E. (2003). *Alkoholmisbruk – hvilke konsekvenser har det for familiemedlemmene?* Oslo: Tidsskrift for Den norske legeforening.
- Opinion. (2021). Nasjonal pårørendeundersøkelse. Oslo: Regjeringen.no.
- Oslo Economics. (2020). *Konsekvenser av økt bruk av illegale rusmidler i befolkning*. Oslo: Oslo Economics.
- Oslo Economics. (2022). *Samfunnskostnader ved alkoholbruk*. Oslo: Oslo Economics.
- Oslo Economics. (2023). *Et bedre liv med flere dager uten rus - Samfunnsregnskap for gatelagene*.
- Pringle, A. (2009, Juli). The growing role of football as a vehicle for interventions in mental health care. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*(16), ss. 553-557. doi:0.1111/j.1365-2850.2009.01417.x
- Røiseland, A., & Lo, C. (2019, 04 05). Samskaping – nyttig begrep for norske forskere og praktikere? *Norsk Statsvitenskapelig tidsskrift*, 35, ss. 51-58.
- Semb, R., Borg, M., & Ness, O. (2016, September 23). Tilpasning eller tilbaketrekning? - Tilhørighetsstrategier bland unge voksne med rus- og psykiske helseproblemer. *Tidsskrift for velferdsforskning*.
- Thompson, T., Knutsen, T., Johansen, C., Borg, M., & Karlsson, B. (2019). Gatelagsfotball som Recovery på banen - "Verdens beste ettervern?". *Forskningsrapport nr. 1 2019. Universitetet i Sørøst-Norge Senter for psykisk helse og rus*.
- Uldal, E., & Bøckman, H. (2017). *Bedringsprosesser i et hverdagsperspektiv*. Universitetet i Agder- Institutt for psykososiale helse. Hentet fra <https://uia.brage.unit.no/uia-xmlui/bitstream/handle/11250/2465436/Uldal%2C%20Edel%20og%20B%C3%B8ckman%2C%20Hildegunn%20Ruud.pdf?sequence=1>

oslo**economics**

www.osloeconomics.no

E-post og telefon:
post@osloeconomics.no
+47 21 99 28 00

Besøksadresse:
Klingenberggata 7A
0161 Oslo

Postadresse:
Postboks 1562 Vika
0118 Oslo